

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**„Město ve mně“ aneb Místo a ne-místo
v životě mladistvých žijících v sociálním
vyloučení**

Karolína Žitková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**„Město ve mně“ aneb Místo a ne-místo
v životě mladistvých žijících v sociálním
vyloučení**

Karolína Žitková

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Hirt, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a)
jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce Mgr. Tomáši Hirtovi, Ph.D. za pomoc při vypracování, mnoho cenných rad a hlavně trpělivost při vypracování diplomové práce. Velké poděkování patří také mým klíčovým informátorkám a všem aktérům, bez kterých by práce nemohla vzniknout. Mé velké díky patří také SPOLEČNOSTI TADY A Teď, o.p.s. a řediteli organizace Mgr. Miroslavu Gažákovi za podporu.

Obsah

1	ÚVOD	1
1.1	Teoretická východiska práce.....	1
1.2	Cíl práce.....	6
2	PŘEHLEDOVÁ ČÁST	9
2.1	Prostor a jeho vymezení.....	9
2.1.1	Prostor a místo	11
2.2	Marc Augé.....	13
2.2.1	Místo a ne-místo.....	14
2.3	Loic Wacquant	19
2.3.1	Teritoriální stigmatizace.....	19
2.4	Sociální vyloučení.....	21
2.5	Identita	23
3	METODOLOGIE	26
3.1	Vymezení zkoumané populace	29
4	EMPIRICKÁ ČÁST	31
4.1	Naše-místa	31
4.2	Jejich-místa	46
4.3	Vmístění	50
5	ZÁVĚR	63

6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	67
7	RESUMÉ	71
8	PŘÍLOHY.....	72
8.1	Osnova úvodního rozhovoru	72

1 ÚVOD

1.1 Teoretická východiska práce

Třetím rokem pracuji jako terénní aktivizační pracovnice v neziskové organizaci SPOLEČNOSTI TADY A TEĎ, o.p.s., která se zaměřuje na práci s rodinami a dětmi žijícími v sociálním vyloučení. Součástí aktivit organizace je program mentoring, který má za cíl provést dospívajícího člověka sekundárním vzděláváním, zvyšovat jeho sociální kompetence a připravit ho na budoucí dospělý život. Mentor se svým menteeem navštěvuje veřejný prostor a místa, kam se doposud nedostal a skrze tyto zkušenosti ho seznamuje s pravidly daných míst s cílem zvýšit jeho sociální kompetence. Společně navštěvují různé společenské akce, divadla, kina, kavárny a zakouší aktivity, které jsou mu nejen z finančních důvodů nedostupné.

Před lety jsem začala pracovat se svou první dívkou na mentoring. Tehdy ji bylo dvanáct let a mně čerstvých osmnáct. Dodnes si pamatuji silný zážitek, kdy jsem Janu¹ chtěla vzít do jedné malé kavárny. Poprvé koukala skrz francouzská okna dovnitř, pozorovala návštěvníky, ale dovnitř se neodhodlala. Podruhé se scénář opakoval a přes mé podrobné popisování, co nás čeká uvnitř, jsme zase šly raději do parku na lavičku. Napotřetí jsem ji dopředu připravila, že nás čeká návštěva kavárny a ujistila ji, že to zvládne. Třetí pokus dopadl úspěšně a nakonec jsme své zasloužené limonády dosáhly. Bylo na ní vidět, jak je ze situace

---

¹Jméno informátorky je smyšlené

nejistá, bedlivě pozoruje ostatní a hlídá se, aby se nechovala nevhodně. Zároveň však nevěděla, co nevhodné chování znamená. Když jsem se tenkrát Jany ptala, proč to je pro ni tak těžké, jednoduše řekla, že tam na ni všichni budou blbě koukat a bojí se, že udělá nějaký trapas. Tehdy jsem nastalé situaci nepřikládala velkou váhu. Dnes ale s ohledem na časté setkávání s dětmi a mladistvými žijícími v sociálním vyloučení mnohem lépe chápu, co se dělo.

Život, dětství a dospívání v sociálním vyloučení s sebou nese své specifické charakteristiky, které ovlivňují i to, jak mladý dospělý vnímá prostor. Skrze symbolické vyloučení, se kterým se setkává v průběhu sekundární socializace zjišťuje, že přístup k některým místům je mu odepřen. Důvody mohou být ekonomického, sociálního či symbolického charakteru, výsledkem však je, že si začne vytvářet vlastní mentální mapu města. Klasifikace prostoru je tak tvořena oboustranně. Z jedné strany sociální kontrola vytváří sociální prostor, který je aktérům symbolicky uzavřen, jsou z prostoru vykazováni, nebo do něj nejsou vpuštěni vůbec. Na druhou stranu samotní aktéři si na základě sociální identity a vlastních zkušeností vytvářejí svá místa, kde k ostrakizaci docházet nemůže, tudíž navozují pocit bezpečí a náležitosti.

Valná většina rodin žijících v sociálním vyloučení žije v okolí centra města Plzně. Žijí zde buďto v městských bytech čtvrté kategorie, nebo v nájemních bytech, které často nedosahují běžných standardů. V druhém případě žijí na ubytovnách, které jsou naopak situovány na periferii města, povětšinou oddělené od

sociálního prostoru a můžeme je označit za ne-místo v Augéovském smyslu.

V Plzni se nevyskytuje sociálně vyloučená lokalita, která by nesla všechny její charakteristiky. Vyskytují se zde spíše domy, byty, či neohraničené oblasti, které některé z charakteristik sociálně vyloučených lokalit nesou². Využití konceptu teritoriální stigmatizace od Loice Wacquanta (2007) tedy nebudu aplikovat ve vztahu k lokalitě bydliště, potažmo vyloučené lokalitě, ale ve vztahu k místům, kde mladiství tráví volný čas. Přestože v Plzni zásadní vyloučená lokalita není, existují místa, která jsou pro mladé žijící v sociálním vyloučení charakteristická. Existují zde konkrétní ulice, nákupní domy, parky či nízkoprahová střediska, kde se setkávají a které s sebou nesou onu teritoriální stigmatizaci, jak o ni Wacquant (2007) hovoří. Existují tak místa, která jedince mezi sebou pojí sdílenou identitou, mají svá historická zakořenění a specifické funkce a stávají se tedy dle konceptu Marca Augého místy (1992, 2008).

S ohledem na charakteristiky sociálního vyloučení, teritoriální stigmatizace i sociální identity místa, které využívá většinová část společnosti navštěvující centrum města, převážně nevyužívají a jsou naopak z těchto míst symbolicky vyloučeni. Avšak i přes symbolické vyloučení a stigmatizaci na základě vnějších připsaných znaků aktéři do těchto míst vstupovat chtějí. Vyvíjejí tak strategie, kterými se účelově snaží potlačit charakteristiky plynoucí z etnorasového stigmatu a předejít tak relační stigmatizaci

---

²Zpráva Plzeňské pobočky Člověka v tísni, o.p.s. z roku 2011 „Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje“ uvádí pět lokalit, které jsou dnes buďto zaniklé nebo jsou vedené jako jednotlivé domy.

(Goffman 1963), tedy tomu, že jim budou připsány nežádoucí odlišnosti pro daný sociální prostor. V sociální realitě aktérů tak existují dvě kategorie míst. První kategorií jsou místa aktéřská, která aktéři pro sebe vytvářejí v důsledku sociálního vyloučení. Do těchto míst aktéři unikají před sociální kontrolou a skrze kontakt se sobě blízkými zde vytvářejí svou sociální identitu. V rámci práce tato místa budu nazývat pojmem, jak je aktéři často nazývají, tedy *naše-místa* (resp. *svá-místa*, podle jazykového kontextu). Druhý typ míst, jsou taková místa, kde jsou aktéři projevům stigmatizace naopak vystaveni, a často jsou z nich vylučováni. I tato místa se podílejí na vytváření sociální identity aktérů, avšak ve smyslu negativním právě skrze stigmatizaci, které zde čelí. Tato místa budu v práci nazývat jako *jejich-místa*. V průběhu toho, kdy aktéři přechází z *našich-míst* do *jejich-míst* nacházejí se v nejistém sociálním prostoru, kdy využívají specifické strategie umožňující do *jejich-míst* vstoupit. Tento proces budu v práci nazývat jako *vmístění*.

Pojem *vmístění* nechápejme jako konkrétní část prostoru, ale spíše jako proces. *Vmístění* popisuje množství událostí, aktů a symbolických znaků v průběhu přechodu mezi *našim-místem* a *jejich-místem*. K tomuto procesu dochází, pokud se aktéři rozhodnou vystoupit ze *svého místa*, a tím vystoupit ze sdílené identity s cílem přijmout dočasnou roli, díky níž do *jejich-místa* mohou vstoupit. V důsledku tak vytvářejí dočasnou identitu zahrnující specifické taktiky a charakteristiky, které jsou pro *jejich-místo* z perspektivy aktérů přijatelné. *Vmístění* zachycuje proces příprav, konkrétních taktik a performací aktérů, které k potlačení stigmatizace aktéři využívají.

V rámci této práce nemůžeme opomenout identitu, jakožto pojem, který prostupuje všemi využitými koncepty. V první řadě si musíme uvědomit, že identita je, mimo jiné, právě skrze místa a vztah k nim produkována. Luckman a Berger dokonce definují identitu na základě stejných charakteristik jako Augého koncept místa, tedy jako závislou na historii, vzájemných vztazích a sociálních procesech (1999,s.170). Sociální kontrola, která mladé žijící v sociálním vyloučení z veřejných míst vytlačuje, je hybatelem vedoucím aktéry k vytvoření *svých-míst*, čímž vytvářejí svou sociální identitu svázanou s daným prostorem. Místa, kde se aktéři setkávají, mají tak zásadní funkci a skrze neustálé upevňování sociální identity užíváním *svých-míst* zároveň dochází k definici *jejich-míst*. Na těchto místech dochází k performaci identity, ať už vzorci chování, činnostmi, výběrem oblečení či stylizací. Také zde dochází k rituálním aktivitám ve smyslu Marca Augého (1999), které mají symbolický charakter, upevňují sociální identitu a vytváří tzv. relativní identitu. Relativní identitu chápeme, jakožto identitu tvořenou ve vztahu k morálním, sociálním, kulturním, zeměpisným charakteristikám identity vlastní, která se upevňuje prostřednictvím okolních jinakostí (Augé 1999,s.65). „Jiní jsou tvořeni jiným a jinými.“ (Augé 1999,s.61). Jako jiná můžeme v tomto smyslu chápat právě *jejich-místa*. *Jejich-místa* se podílí na tvorbě sociální identity a obrazu sociální reality aktérů stejně jako *naše-místa*. Skrze strategie, které aktéři praktikují při vstupu do *jejich-míst* latentně potvrzují vlastní stigmatizaci a tím potvrzují svou sociální identitu.

Jedním z faktorů, které identitu – individuální i sociální – ovlivňují, je etnorasová stigmatizace, které jsou aktéři vystaveni. Romství chápeme jako výsledek etnické kategorizace aktérů ze strany

většinové společnosti, který zároveň ovlivňuje sociální vztahy a každodenní zkušenost takto kategorizovaných lidí. O aktérech tedy automaticky neuvažují na základě představy o jejich příslušnosti k etnické skupině. To, co ovlivňuje vnímání prostoru města, tvorbu *jejich-míst*, *svých-míst*, či *ne-míst* a zmíněných specifických strategií, není romství ve smyslu nějaké (kolektivní) vlastnosti, ale ve smyslu připsané charakteristiky etnorasového stigma. Ve svém výzkumu nesleduji, zda se aktéři v národnostním smyslu jako Romové sami identifikují. Zároveň se nechci dopouštět přepisování etnických nálepek aktérům a tím vytvářet obraz jejich identity, a proto programově rezignuji na využití konceptu etnické příslušnosti jako východiska mého výzkumu. Pro porozumění strategiím aktérů v kontextu urbánního prostoru považuji za užitečnější koncept etnorasové stigmatizace. Ta představuje jednu z hlavních příčin, proč jsou aktéři z veřejného prostoru vylučováni. Toto stigma je spojeno se specifickými charakteristikami a atributy, které jsou jedinci hned při prvním dojmu připsány. Jedinec je označen jakousi *sociální identitou*, jak ji označuje Goffman (1968, s.11), přičemž výsledkem je, že aktéři unikají z veřejného prostoru a produkují *svá-místa* a nebo naopak manipulují se svými symbolickými projevy, aby se *vmístili* do *jejich-míst*.

1.2 Cíl práce

Nejobecnějším předmětem této diplomové práce je prostor, konkrétně koncept Marca Augého místa a ne-místa, jak bylo popsáno výše. Přesto, že tento koncept se dá užívat v generalizovaném úhlu pohledu na společnost jako celek, lze ho aplikovat i ve vztahu k jednotlivým součástem komplexní společnosti, tj. ve vztahu k marginalizovaným či menšinovým

populacím. Právě o tuto aplikaci se v práci pokusím. Mladí dospělí žijící v sociálním vyloučení zažívají město jinak. Skrze stigmatizaci pramenící z připsané znaků tráví čas na jiných místech, pohybují se v prostoru jiným způsobem a vytvářejí jiné kategorie míst, než většinová část společnosti. Kategorie míst vytvářejí dvě. V první řadě to jsou *naše-místa*, tedy místa charakteristická pro sociální realitu aktérů, kam před stigmatizací unikají a *jejich-místa*, která jsou aktérům symbolicky uzavřena. Toto jiné užívání prostoru je ovlivněno mnoha faktory. Zásadním faktorem ovlivňujícím aktérské vnímání *našich-míst* a *jejich-míst*, je sociální identita, která se zároveň skrze obě kategorie míst upevňuje. Bezpochyby, jedním z vlivů, které spoluutváří sociální identitu, je stigmatizace, ať už se jedná o teritoriální, či etnorasovou. V obou případech jsou to připsané kategorie, které aktéry z prostoru vytlačují. V rámci každodenního užívání prostoru centra města si mladí vytvářejí vlastní místa, v práci nazývána *naše-místa*, kde dochází k performaci sdílené identity, která je tím dále produkována. K jakému procesu ale dochází pokud se rozhodnou překročit hranici a vstoupit do *jejich-míst*? Může docházet ke specifickým taktikám, kterými aktéři potlačují znaky pojící je s nechtěnou, stigmatizující etnorasovou klasifikací, s cílem vstoupit do *jejich-míst* a transformovat je skrze proces *vmístění* v dočasná *naše-místa*.

Cílem této práce je skrze polostrukturované a narativní rozhovory a zúčastněné pozorování porozumět vztahu aktérů ke *svým-místům* a *jejich-místům* a analyzovat proces *vmístění* ve smyslopřechodu mezi *svým-místem* a *jejich-místem*. Dílčím cílem je vysledování faktorů, které tvorbu *svých-míst* a *jejich-míst* ovlivňují, jelikož, přestože se práce soustředí hlavně na fenomén

přechodu, tzv. *vmístění*, tyto faktory jsou zcela zásadní, bez nichž by k výše zmíněnému procesu nedocházelo.

2 PŘEHLEDOVÁ ČÁST

V přehledové části představuji koncepty, pojmy a autory, kteří jsou v práci využiti s cílem čtenáři přiblížit teoretické pozadí, na kterém je práce postavena. V této části také uvádím důležité historické a teoretické momenty v pojetí prostoru, které mají zásadní dopad na podobu dnešního vnímání prostoru (a místa) v urbánní antropologie.

2.1 Prostor a jeho vymezení

Vnímání prostoru prošlo vývojem, bez kterého bychom dnes s konceptem prostoru nepracovali tak, jak pracujeme. Prostor ve své základní podstatě viděl Eukleidés, jakožto prostor o třech dimenzích – nahoru x dolů, vlevo x vpravo a dopředu x dozadu. Geometrie, architektura či fyzika by se ani dnes bez eukleidovského pojetí prostoru neobešly. „Geometrie eukleidovského prostoru je nakonec užívána k měření všech ostatních forem prostoru, na které jsou ve výsledku i redukovány“ (Lefebvre in Matoušek, Roman, Osman, Robert (eds.) 2014, s.49). Zásadním mezníkem v přemýšlení o prostoru byl fyzik Isaac Newton a jeho zákon o gravitaci a pohybu, který by se bez, v té době revolučního, pojetí prostoru neobešel. Newton přichází se vzájemnou závislostí objektů v prostoru. Pokud bychom na objekt nahlíželi bez závislosti na dalších objektech ve své blízkosti, nemohli bychom říct, zda na něj působí gravitace a zda se hýbe. Stále je však vnímán prostor jako fyzické místo, které existuje nezávisle na činnosti člověka a jeho působení v něm.

Na poli antropologie je zásadním posunem od prostoru fyzického k prostoru sociálnímu dílo *Primitivní klasifikace* napsáno Émilem Durkheimem a Marcelem Mausem (1963). Prostor je úzce

spojen s danou sociální skupinou a její organizací, přičemž klasifikace a interpretace prostoru této skupiny se liší tak, jak se mezi sebou liší jednotlivé sociální skupiny (1963,s.88). Toto pojetí přináší spojení fyzického prostoru a jednání jedince či celé společnosti na základě vlastního sociálního řádu. Přesto do devadesátých let byl v popředí zájmu antropologických výzkumů spíše čas, respektive historie, nežli prostor. Až v období post-strukturalismu a post-modernity v posledním desetiletí dvacátého století došlo k tzv. prostorovému obratu, který byl dle Soji „odpovědí na dlouhodobé ontologické a epistemologické upřednostňování času ve všech společenských vědách“ (Soja 2014,s.12). Prostor již nebyl vnímán jen jako neměnné fyzické místo, ale začal být jedním z důležitých aspektů lidské existence, který se postupně dostával do většiny disciplín nejen sociálních věd (Soja 1989,s.10-35). Do této doby byl vnímán prostor fyzicky a jednotlivá místa měla mezi sebou hierarchický vztah. Foucault říká, že v dnešní době je hierarchické postavení mezi jednotlivými místy oslabeno a prostor je spíše charakteristický rovnocenným postavením a specifickými vztahy mezi jednotlivými místy (Foucault 1986,s.22-23).

Prostorový obrat je spojován hlavně se jmény dvou autorů, kteří, přestože se výsadně prostoru nevěnovali, ovlivnili sociální vědu, geografii, architekturu a další odvětví natolik, že je Soja označuje za hlavní hybatele Prostorového obratu (Soja 2014). Jedná se o Michaela Foucaulta a jeho přepis přednášky *Of Other Spaces* (1986), kde přichází s teorií heterotopie, a Henriho Lefebvra a jeho dílo *The Production of Space* (1991), kde se zabývá sociálním prostorem, který je dle něj sociálním produktem

(1991,s.21). Jaffe a De Koning připojují k výše zmíněným ještě francouzského antropologa, a to Michela de Certeau (2015,s.11).

Od 90.let dvacátého století se vyvinulo mnoho různých směrů zabývajících se prostorem, designem prostoru, sociálními i prostorovými změnami měst, pohybem v prostoru, exkluzí, redistribucí moci v prostoru, veřejným a soukromým prostorem, krajinou a mnoha dalšími (Tonkiss 2006, Cresswell 2004, Low 2017, Jaffe and De Koning 2015). Nás však bude zajímat městský prostor, zejména pak koncept místa a ne-místa Marca Augého (1992, 2008).

2.1.1 Prostor a místo

Tato dichotomie se nemusí zdát na první pohled důležitou. Je však zásadní znát rozdíl a užívat termíny, které odpovídají našemu záměru. Jak prostor, tak místo má své charakteristické znaky, pravidla a činnosti, které se do určité míry mohou vytvářet individuálně dle proměnných jako identita, sociální status, etnicita apod. Pro někoho může být místem to, co pro jiného prostorem a naopak, dle funkce, kterou pro jedince má a dle využitého teoretického zakotvení.

Setha Low (2016) rozděluje konceptualizaci prostoru a místa do několika skupin dle jednotlivých směrů chápání této dichotomie. První konceptualizace zachází s prostorem a místem jako s pevně oddělenými kategoriemi, u kterých nedochází k průniku nebo je používán jen jeden z konceptů bez vztahu k druhému. Toto pojetí můžeme najít u směrů jako je fenomenologie, humánní geografie či u filosofů inspirovaných Heideggerem (Low 2016, s.12). Například prostor dle Tuana umožňuje pohyb a je spojován se svobodou a

otevřeností. Oproti tomu místo charakterizuje jako pauzu spojenou s pocitem bezpečí a stabilitou, přičemž každá pauza v pohybu transformuje prostor na místo (Tuan in Cresswell 2004).

Druhým, méně častým teoretickým rámcem je existence prostoru a místa, u kterých dochází k částečnému překrytí. Tím vzniká nový prostor, často nazývaný jako translokální ve spojení s tématem migrace, komunikačních technologií či časoprostorové komprese (Low 2016, s.12). Významnými antropology, kteří se tímto pojetím prostoru a místa zabývají jsou například Brun, Kearney, M. Smith či Rouse (Low 2016, .175).

Další pojetí prostoru a místa je v sociovědních oborech i v antropologii používané nejčastěji. Prostor je rámec zahrnující místo a místo existuje uprostřed něj, přičemž místo je živé, vytvářené prostorovými taktikami a vlastní zkušeností (Low 2016, s.12). Například Michael de Certeau ve svém díle *Practice of everyday life* tuto dichotomii vysvětluje. Prostor je řádem, dle kterého jsou jednotlivé prvky ve vzájemném vztahu koexistence a zároveň nemohou být na stejném místě. Místo je tedy okamžité uspořádání pozic, které je znakem stability. Oproti tomu prostor vnímá na základě průsečíku tří proměnných, a to vektoru směru, rychlosti a času. Prostor přirovnává k mluvenému slovu, které ve chvíli vyřčení je nejednoznačným produktem závislým na mnoha konvencích, zasazeným do dané chvíle a přizpůsobeným transformací záviselým na celkovém kontextu (de Certeau 1988; 117). Cresswell (2004) vnímá prostor jako více abstraktní pojem, často spojený s geometrickými pohyby a tvary, a oproti místu se vymezuje svou nevýznamností. Místo je dle něj vytvářeno zkušeností jedince, která vytváří jeho význam. Část prostoru se

tedy stává místem v té chvíli, kdy se stává žitým. Buďto skrze individuální spojení na základě vlastní zkušenosti nebo na základě významů definovaných sociálním či politickým systémem (Cresswell 2004 in Jaffe and De Koning 2015, s. 24)

Opačné pojetí, tedy že prostor je podřadnou kategorií místa je spojováno s konceptem ne-místa v pojetí Edwarda Relpha (1976). Místo je dominantní ontologickou kategorií lidského života, které však může být zbaveno osobních a kulturních významů skrze sociální a ekonomické síly. Tento proces spojuje s vlivem industrializace, globalizace a modernizace (Low 2016,s.12).

Poslední skupinou konceptualizace, kterou používá široká veřejnost, je nejednoznačné rozdělení, splynutí a zaměňování konceptů prostoru a místa bez ohledu na jeho význam (Low 2016,s.13). S touto kategorií se můžeme setkat v podstatě kdekoli mimo akademickou obec.

Od 70.let je toto základní rozdělení obohaceno o novou kategorii, a to sociálně produkováný prostor. Přesto, že by se dle názvu tato kategorie přiřadila ke konceptu prostoru, sociální prostor hraje stejnou roli jako do té doby používané *místo* (Cresswell 2004,s.10). S tímto pojetím místa jako sociálního prostoru, které je produktem sociálna, přichází již zmiňovaný Henry Lefebvre.

2.2 Marc Augé

Pro tuto práci je zcela zásadním teoretickým východiskem koncept Marca Augého, který popsal ve své knize *Non-places: an introduction to supermodernity* (1992). Z počátku jeho badatelská kariéra směřovala vědeckým zájmem do Afriky, kdy se pod odborným vedením Geogrese Balandiera stal jedním z předních

francouzských afrikanistů. I v jeho studiích z Toga a Pobřeží Slonoviny se zaměřoval na organizaci prostoru a vliv prostoru na sociální řád tamních obyvatel. Ovlivněn Claudem Lévi-Straussem, Marcelem Mausse, Emilem Durkheimem, Michele de Certeauem či Henri Lefebvrem se později v 80. letech jeho vědecký zájem přesunul do Evropy, kdy se prostorem začal plně zabývat (Hubbard and Kitchin 2011, s.26-33).

Dle Augého žijeme v období supermodernity, jinak řečeno postmodernity, která je charakteristická svým rychlým technologickým vývojem, vysokou spotřebou obyvatel (Augé 2008). Augé supermodernitu charakterizuje jako dobu, kde dochází k velkému množství právě probíhajících událostí, akceleraci historie, zrychlení komunikace a obrazů, rostoucímu vlivu globalizace, zmenšení planety a nárůstu individuality (Augé 1998 in Hubbard and Kitchin 2011, s.27). Doba supermodernity produkuje Augém nazývaná ne-místa. Těmto místům přiřazuje charakter neantropologického místa v pojetí toho, jak bylo historicky místo antropology vnímáno. Opak je však pravdou a právě ne-místa, stejně tak jako místa, pro výzkum dané skupiny mohou mít zásadní hodnotu rozkrývající sociální, kulturní, ekonomické, náboženské či politické struktury společnosti a společně s místy spoluvytvářet sociální identitu. V následující kapitole přiblížím koncept místa a ne-místa a osvětlím využití tohoto konceptu v rámci mé diplomové práce.

2.2.1 Místo a ne-místo

Abychom mohli blíže pochopit dichotomii místa a ne-místa, musíme nejdříve vysvětlit pojetí *antropologického místa*, jak ho Augé chápe. Ve své nejzákladnější podobě je *antropologické místo*

geometrické. Lze je zmapovat třemi jednoduchými prostorovými formami, které jsou utvářeny skrze institucionální uspořádání a v určitém slova smyslu nesou základy sociálního prostoru. Tyto přímký, body průniku a průsečíky v každodenním pohybu lidí odpovídají cestám, křižovatkám a osám vedoucích z jednoho místa do druhého. Jsou to místa, kde se lidé setkávají, kudy procházejí, kde často dochází k ekonomické transakci kapitálu za zboží. Jsou to monumentální místa náboženského a politického charakteru určující hranice a definující prostor vedoucí k vymezení dané skupiny vůči těm *druhým* (Augé 2008,s.46-47). „Identity a vztahy jsou jádrem všech prostorových uspořádání studované klasickou antropologií“ (Augé 2008,s.48). *Antropologické místo* je symbolickou konstrukcí prostoru, která má tři základní prvky. V první řadě je spojeno s identitou, a to zejména se sociální. Právě prostorové uspořádání vyjadřuje sociální identitu a sociální strukturu, která je danou společností chráněna před vnějšími i vnitřními hrozbami vedoucí k udržení významu a funkce určitého prostoru (2008,s.37). Můžeme tedy říct, že místo, jeho symbolická hodnota a specifická funkce, kterou v dané společnosti získává, utvářejí a upevňují sociální identitu skupiny. Tím, že je do určité míry identita s místem spojená, členové dané skupiny místo chrání před jeho zánikem, jelikož by tak byla ohrožena i samotná sociální identita. Toto spojení sociální identity a místa je úzce spojeno s druhým znakem – společenskými vztahy. Ve chvíli, kdy vznikne sociální identita, vznikají také vztahy mezi jednotlivými příslušníky dané skupiny vytvářející síť sociálních vazeb. A posledním prvkem *Antropologického místa* je historie. Založení místa, spojeného s příběhy o prvních příchozích, vytváří historickou vazbu k místu, která je členy dané skupiny znovu a znovu živena vyprávěním a

ritualizací. Samotná organizace prostoru nebo vytváření míst zasahuje do podoby sociálního a individuálního jednání a identity. Etnolog by měl tuto naznačenou cestu od prostoru k sociálnímu sledovat skrze nejvíce viditelné, institucionalizované znaky, které se odrážejí v sociálním řádu (Augé 2008,s.42). Můžeme tedy říci, že: „Antropologická místa vytváří význam pro lidi, kteří v nich žijí a zároveň poskytují vodítko k pochopení pro ty, kteří je pozorují“ (Augé 2008,s.42). Hubbard a Kitchin (2011,s.29) podstatu *antropologického místa* dle Augého šikovně shrnují: „Je to místo lokalizované, obývané, dobře známé, organické, historické a významové pro jeho obyvatelé i návštěvníky (...) Archetypem *antropologického místa* v tomto pojetí by byla vesnice či město, které je snadno čitelné a vykazuje se stále oživující historickou hodnotu.“

Marc Augé vychází z Michaela de Certeaua a jeho díla *Practise of everyday life* (1988), který se kategorizací místa a prostoru (ne-místa v Augého pojetí) také zabývá. Rozdělení místa a prostoru chápe do určité míry jinak, jelikož mezi sebou nemají protikladný vztah, ale vnímá prostor jako praktikované místo. S pojmem ne-místa de Certeau také pracuje. Ne-místem však označuje prostory či místa, které byly označeny negativní konotací a jejich symbolická hodnota je tedy negativní (1988). Proti Augému tedy de Certeau pracuje se třemi kategoriemi: místo, ne-místo a prostor. Naopak pro Augého jsou pojmy místa a ne-místa reálnými prostory, ke kterým si jedinec vytváří vztah na základě jejich specifické funkce. Pokud k místu jedinec nemá historické, sociální či individuální vazby, stává se ne-místem. Augé staví místo a ne-místo do opozice. Vidí je jako dvě polarity, které však nikdy nenabudou ideální formy. Místo se nikdy zcela nenaplní ve svém

významu a ne-místo nikdy zcela nezmizí (Augé, s.64). „Jsou jako palimpsesty, na kterých se míchá hra identity a vztahů a neustále se přepisuje.“ (ibid.).

Ne-místa Augé charakterizuje ve spojení s dobou supermodernity, která je produkuje. Vznikají místa, která postrádají charakter *antropologického místa*, slouží často k přesunu nebo nesou jen specifické funkce, které však pro vytváření sociální a individuální identity nenesou význam (Augé 2008,s.63). Ne-místa mají dle Augého dvě charakteristiky. Jsou to prostory spojené s určitým koncem, danou funkcí a se specifickým vztahem, který k těmto prostorům jedinci mají. Prostorům spojených s koncem můžeme chápat jako místa spojená s cestou, přesunem, obchodem či aktivitami ve volném čase, jejichž temporalita je dočasná. Cesta skončí, obchod se uzavře a masáž v salonu se dokončí. Ve chvíli, kdy se na těchto místech objevujeme, mají pro nás jen jednu konkrétní funkci, kterou využíváme. Pokud náš čas vyprší, místa opustíme a přestanou v našem sociálním světě existovat. Druhou charakteristikou ne-místa, tedy specifickým vztahem je myšlena konkrétní funkce, se kterými jsou ne-místa spojena a k čemu jsou využívána. Tyto dvě charakteristiky se do velké míry překrývají, ale přesto se vzájemně vůči sobě nevymezují (Augé 2008,s.76). Jedná se například o místa dálnic, obchodních domů, nemocnic, hotelů, letišť, benzínových stanic, nebo také virtuální sociální sítě, ke kterým členové dané společnosti nemají vztah pro společnost partikulárně významný. Často jsou to místa, které v sociálním světě jedince neexistují, nepohybují se v nich nebo se jim dokonce vyhýbají.

Jak bylo již řečeno, každá sociální skupina vytváří svá konkrétní místa a ne-místa, která odpovídají vlastní podobě sociální reality. Tak tomu je i u skupiny aktérů, kterých se má diplomová práce týká, tedy mladistvých žijící v sociálním vyloučení. Vnější připsané charakteristiky sociálního vyloučení významně ovlivňují sociální identitu a tím pádem i vytváření míst a ne-míst. Vzhledem k podstatě sociálního vyloučení mají respondenti na velkou část míst z pohledu většinové populace symbolicky zakázaný přístup nebo se samy aktéři vůči těmto místům vymezují. Vytvářejí si tak alternativní místa, kde nejsou nikým a ničím ostrakizováni. Dochází tak k tomu, že aktéři produkují svá místa na ne-místech většinové společnosti, kam unikají před projevy stigmatizace a sociální kontroly. Toto obrácení významu funguje i do jisté míry opačně, neboť některá místa z pohledu většinové populace se pod tlakem sociálního vyloučení pro aktéry stávají ne-místy. Zjednodušeně řečeno se na první pohled tyto dvě kategorie z perspektivy zkoumané populace významově obracejí. Na druhý pohled však i zmíněná ne-místa jsou pro aktéry místy, které se také, byť negativně, podílí na tvorbě sociální identity. Skrze stigmatizaci, kterou na těchto ne-místech (ze subjektivního pohledu aktérů) pociťují, je také vytvářena jejich sociální identita, která se následně podílí na izolování aktérů do svých míst. K identifikaci tak dochází jak skrze místo, tak skrze ne-místo. Tím se však i toto zdánlivé ne-místo stává místem, avšak jiné kategorie. V práci jsem tedy tyto dvě kategorie místa odlišila pojmy *jejich-místo* a *naše-místo*. Pokud budu mluvit o ne-místech, budu mluvit o takových místech, které v aktérské sociální realitě nemají hodnotu, neexistují a na tvorbě sociální identity se nepodílejí. Zásadní vliv na to má mimo jiné i ten faktor, že respondenti povětšinou bydlí v centru

města a jsou do určité míry nuceni v něm trávit většinu času, kdežto jedinci z většinové populace centrum města navštěvují jen za určitým cílem. „V konkrétní realitě dnešního světa místa a prostory, tedy místa a ne-místa, se navzájem proplétají. U jakéhokoliv místa se objevuje možnost existence ne-místa.“ (Augé 2008,s.86).

2.3 Loic Wacquant

Dalším důležitým konceptem pro tuto práci je teritoriální stigmatizace a pokračující marginalita od francouzského sociálního antropologa a urbanisty L. Wacquanta. Původně budoucí ekonom se po veřejné přednášce Pierra Bourdieho rozhodl, že si obor studia změní na sociologii. V jeho pracích čerpá z Engelse, Durkheima, Webera, Mause, Wittgensteina, Bourdieho či Goffmana, přičemž ho zásadně ovlivnil právě Bourdieu, jakožto jeho mentor a profesor na univerzitě. Jeho přístup je charakteristický přesvědčením, že stát má významnou roli ve vytváření forem, rozšíření a intenzitě městské marginality; důraz na význam symbolického systému, který není jen zrcadlem sociálních vazeb, ale také je sám utváří; a mapováním symbolického, sociálního a fyzického prostoru, který hraje důležitou roli v rámci sociální hierarchie (Slater 2016,s.2).

Ve své práci využiji koncept teritoriální stigmatizace, přičemž v následující podkapitole koncept představím v návaznosti na koncept místa a ne-místa a tématu práce.

2.3.1 Teritoriální stigmatizace

Marginalita v dnešním postindustriálním městě nabývá nových podob a Wacquant přichází s třemi prostorovými aspekty

pokračující marginality, jak on tuto specifickou podobu marginality nazývá. Jedná se o (i) teritoriální stigmatizaci a fixaci, (ii) prostorové odloučení a rozplynutí míst a (iii) ztráta zázemí (Wacquant 2007,s.66). Vzhledem k tomu, že tyto tři aspekty spolu blízce souvisí, představím jeho teorii jako celek i přes to, že dále v práci nejvíce využiji prostorový aspekt teritoriální stigmatizace.

Wacquant pracuje s pojmem *blemish of place*, které vyjadřuje vnitřní pocit jedince, marginála, který žije v izolovaném prostoru sociálního vyloučení. Tento pocit prostorové hanby vykazuje podobné vlastnosti jako tělesné, morální či etnorasové stigma a podobně zasahuje do identity a sociálních vztahů a stejně jako zmíněná stigmata, může být generačně reprodukována. Rozdílem však je, že *prostorové hanby* se jedinec může do určité míry zbavit, jelikož oproti zmíněným stigmatům, která jsou svázána přímo s jedincem, je pojena s fyzickým prostorem. A vzhledem k tomu, že je svázána s konkrétním místem či prostorem (jak Wacquant vyloučené lokality označuje), geografická mobilita jedince této hanby zbaví (Wacquant 2007,s.67). Co ale v případě, že teritoriální stigma je svázáno s dalšími stigmaty a jedinec či celá minorita obývající danou vyloučenou lokalitu, je vyloučena z trhu s nemovitostmi a jednoduše si žít v jiné lokalitě nemůže dovolit? Jedinec si následně vytváří strategie, které mu se s jeho *bezeslovnými pocity viny a studu*³ pomáhají vyrovnat. Démonizace okolí, sousedů, lidí žijících v sousedství, zatajování adresy, vymlouvání se z pozvání přátel a rodiny a vytváření si výmluv a důvodů, proč přebývá v dané lokalitě jsou příklady strategií, jak jedinci na žití ve vyloučené lokalitě reagují (Wacquant 2007,s.68).

---

³Lateral denigration and mutual distanciation

Tyto efekty teritoriální stigmatizace jsou prohlubovány označováním ze strany širší veřejnosti jako nebezpečné oblasti. Výsledkem je, že její obyvatelé jsou ještě více stigmatizováni a jejich marginalita se dále prohlubuje (Wacquant 2007,s.69). Samotní obyvatelé vlivem teritoriální stigmatizace a označování zvenčí negativními přívzvisky, se stávají svému okolí uzavření, stahují se do svých domovů a jejich pocit zranitelnosti a nejistoty roste. To jen dokládá proměnu, kterou prošla od 70.let dvacátého stoletíamerická ghetta a francouzské banlieues, kdy se staly místy neúnavného boje a nižší kvality žití, nežli místy spojenými s pospolitostí a komunitním cítěním (Wacquant 2007,s.68-70). Toto postupné zpřetrhání sítí, které často fungují jako sítě záchranné, přinášejí jeden zásadní efekt a tím je, jak ho Wacquant nazývá, *pocit ztráty zázemí*. Obyvatelé vyloučených lokalit již nemohou spoléhat na záchranné sítě, které jim vypomohou například v období, než si najdou novou práci. To nutí obyvatelé vytvářet strategie, jak si zajistit obživu a předejít tak finanční nouzi. Jsou tím, dle Wacquanta, například práce načerno, kriminální aktivity, či překupnictví (Wacquant 2007).

Aspekty teritoriální stigmatizace, které aktéři pociťují, mají jistý vliv na vytváření *našich-míst*, kam před těmito vlivy unikají. Stud a hanba spojená s některými *našimi-místy* a stigmatizací obecně ovlivňuje to, jak aktéři *jejich-místa* vnímají a jaké strategie vytváří, aby byli *jejich-místy* přijati a potlačili tak projevy teritoriální stigmatizace. Dílčím cílem práce je právě tyto strategie zmapovat.

2.4 Sociální vyloučení

V dnešní době najdeme termín sociálního vyloučení, nebo-li sociální exkluze, na mnoha i nečekaných místech. Tento termín se

stal tak běžným, že jeho význam nabral spíše lidového obsahu, než-li toho vědeckého. V politickém diskurzu nahradil koncept chudoby s vidinou lepšího zachycení složitého procesu sociálních nerovností v pozdně kapitalistické společnosti (Růžička a Toušek 2014, s.117). Vzhledem k tomu, že ve své práci charakterizují aktéry jako mládež žijící v sociálním vyloučení, neobejde se práce bez definice, kdo mládež žijící v sociálním vyloučení je, a nevyhneme se anidiskurzivnímu přiblížení konceptu sociálního vyloučení jako takovému.

Koncept vznikl v průběhu 60. a 70. let ve Francii, kde se pojmem *les exclus* označovali lidé žijící v chudobě. V sociovědním prostředí se koncept rozšířil díky Rénému Lenoirovi, který tento termín začal používat k označení těch, kteří jsou vyloučení ze státního systému sociálního zabezpečení. Koncept se poté rychle rozšiřoval v kontinentální Evropě, postupně nahrazoval koncept chudoby až se termín sjednotil (Růžička a Toušek 2014,s.120-122).

Sociální vyloučení se dá rozdělit do několika základních dimenzí. Jedná se o vyloučení ekonomické, prostorové, sociální, politické, kulturní a symbolické (Mareš in Růžička a Toušek, 2014, s.119). Samozřejmě musíme chápat jednotlivé dimenze, jakožto navzájem se ovlivňující, zřídka kdy se vyskytující u jedinců samostatně.

Definic je nepřeborné množství, což bohužel mnohdy vede k nejednoznačnosti. V práci budu zacházet s konceptem sociálního vyloučení, jak ho definuje Růžička a Toušek ve svém článku *Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby* (2014), jakožto s procesem, v jehož rámci jsou jedinci vytěsňováni na okraj

a jsou omezováni v přístupu ke zdrojům a příležitostem, které jsou ostatním jedincům ve společnosti přístupné (Růžička a Toušek 2014, s.121).

2.5 Identita

Koncept identity je silně spojován s obdobím dekolonizace v 70.letech. V tomto období se mnoho antropologů právě identitou, etnicitou a hranicemi mezi skupinami začalo zabývat. Tématem identity se zabývalo mnoho autorů z různých vědních oborů i dříve, byla však spíše vnímána jako lidské individuální jádro, které je přirozeností každého jedince, ale vztah identity a její funkce směrem k dané skupině jako takové v popředí zájmu nebyl. Proto je také za jednu z přelomových prací pokládáno dílo z roku 1969 s názvem *Ethnic Group and Boundaries* od Frederika Bartha. Přesto, že jeho dílo přináší spíše přelomové poznatky v tématu etnicity, přispěl i na poli konceptu identity (Barnard and Spencer 2010,s.368). Barth přichází s teorií, že skupiny a jejich hranice se nevytvářejí v izolaci, nýbrž naopak při kontaktu s jinou skupinou, kdy dochází k upevňování etnicity/identity. Z počátku se antropologové a jiní sociální vědci zabývajících se tématem identity, zaměřovali spíše na její hranice, nežli na její samotnou podstatu, kulturní význam a obsah (Barnard and Spencer 2010,s.368). Dalším milníkem v pojetí identity je dílo *Questions of self* (1994) napsané Anthony Cohnem.

Definice konceptu identity je velice problematická a to z jednoho prostého důvodu a důsledkem je, že koncept se stává do jisté míry matoucím a nejasným. Brubaker a Cooper (2010) rozdělují historické pojetí identity do dvou kategorií: esencialistické a konstruktivistické. Esencialistické předpokládá existenci

přirozeného jádra v každém z nás, ať je tvořeno bohem či přírodou. Konstruktivistické pojetí naopak vnímá identitu jako nekonstantní, fluidní složku jedince, která je tvořena skrze sociální interakce.

V práci budu vycházet z pojetí identity Bergera a Luckmanna (1999), kteří identitu nevnímají jako samostatnou kategorii, ale jako jeden z faktorů vytvářejících žitou sociální realitu jedince. Identita jedince se utváří od útlého věku skrze primární socializaci, kdy v průběhu procesu identifikace s významnými druhými vytváří obraz sama sebe a hranice subjektivního sociálního světa, které přijímá za své (Berger and Luckmann 1999,s.130-132). Podobně na vznik identity jedince nahlíží psychoanalytik Erik H. Erikson, který pojem identity zavedl v díle *Childhood and Society* z roku 1950. Identita se dle něj tvoří v hlubokém nevědomí v průběhu adolescence a její stav je neměnný, což je dnes pokládáno za přežití. Kromě jiných autorů jsou v rozporu s tímto pojetím i Berger a Luckmann. Dle nich v průběhu sekundární socializace, ve vztahu k sociálnímu světu jedince a sociální struktuře, dochází k vytvoření další části identity nabytím specifických charakteristik spojených s danými sociálními rolemi (Berger and Luckmann 1999,s.136-138). Berger a Luckmann upozorňují, že vliv identity na sociální strukturu je vzájemný: „Identity vytvořené vzájemným působením organismu, individuálního vědomí a sociální struktury zpětně danou sociální strukturu ovlivňují, udržují, obměňují a dokonce ji i přebudovávají“ (1999,s.170). Identita sama o sobě tak nikdy není úplná a proces identifikace nikdy nekončí.

Dle Marca Augého dochází k upevnění identity, ať individuální, tak sociální, skrze účelové rituální techniky vztažené

ke konkrétnímu času a prostoru podporující specifický řád společenského, psychologického či politického charakteru. Tyto techniky jsou performativního charakteru a vytvářejí tzv. relační identitu. Tato relační identita, neboli vztažená k něčemu, je upevňována prostřednictvím konfrontací s jinakostí, neboť právě skrze setkání s jiným či jinými je tvořena identita vlastní (Augé ,s.65-68).

3 METODOLOGIE

Terénní výzkum je považován jako metodologický přístup, který antropologii odlišuje od ostatních sociovědních věd. Za otce antropologického výzkumu je považován Bronislaw Malinowski, který jako první zavedl rámec terénního výzkumu jako dlouhodobého pobytu v terénu zkoumané populace. S přesunem výzkumného pole do komplexních společností se změnil i přístup k terénnímu výzkumu, a to hlavně pod vlivem Manchesterské školy. Ta přichází s novými metodologickými přístupy a mění design výzkumu. Připouští krátkodobé opakované návštěvy terénu, v jejichž průběhu se výzkumník zaměřuje na daný předmět svého výzkumu (Toušek in Hirt a kol. 2012,s.26).

Výzkumy v antropologii se obecně rozdělují na kvantitativní a kvalitativní dle toho, jaké metody, jaký typ dat nebo jaké nástroje k výzkumu využíváme. Ke svému výzkumu budu přistupovat kvalitativně za využití metod zúčastněného pozorování, narativních a polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum definuje Cresswell následovně: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Cresswell in Hendl 2008,s.48). Kvalitativní výzkum, neboli pružný typ výzkumu, jak jej Hendl nazývá, není založen na vytváření hypotéz, vytváření dat a následné analýzy, která potvrdí či vyvrátí naše předpoklady. Je to přístup, v jehož celém průběhu se hypotézy vytvářejí a na základě našeho poznání se mohou měnit či tvarovat (Hendl 2008,s.48). Je

to tedy jakýsi živý způsob zkoumání, který reaguje na nová zjištění výzkumníka. Výzkumník průběžně analyzuje informace, které získává, a tím se design výzkumu stále vyvíjí. Výsledkem by měl být integrovaný pohled na předmět studia, přičemž jako data jsou použity všechny materiály, které s daným předmětem výzkumu souvisí. Jedná se o výpisky z terénního deníku, rozhovory a jejich zápisy, fotografie, audiovizuální materiál, úryvky z knih či třeba úřední dokumenty. V kvalitativním výzkumu tedy vytváříme data měkká, přičemž podstatné pro výzkumníka je to, zda nesou význam. Výzkumník posléze nedává dohromady „skládačku“ ze získaných dat, ale skrze indukci se snaží vytvořit obraz toho, jak zkoumaná populace interpretuje svou sociální realitu, jak chápe dané činnosti, jevy každodenního života, a proč jedná v daných chvílích určitým způsobem (Hendl 2008,s.50).

Skrze metodu zúčastněného pozorování, narativní a polostrukturované rozhovory budu vytvářet kulturní data, která vyjadřují interpretace sociálního jednání a sociálních významů sdílené v rámci daného systému. K polostrukturovanému rozhovoru jsem si připravila osnovu témat, kterou jsem měla během rozhovorů při sobě. V průběhu rozhovorů jsem si vedla poznámky a zaznamenávala témata, na která jsem se poté během narativních rozhovorů doptávala. V rámci zúčastněného pozorování jsem se nechala informátory provést městem a strávila s nimi několik volných chvil. Vzhledem k tomu, že jsme byli často v pohybu, nezvládala jsem psát poznámky do terénního deníku v průběhu, ale sepisovala jsem je až poté. Vytvořená data jsem následně kódovala a interpretovala skrze použité teorie a

koncepty⁴. Ke kódování rozhovorů jsem využila program MAXQDA. Klíčové informátorky a další respondenty anonymizuji, místa však ne. Bez názvů ulic, čtvrtí, či slangových názvů by se ztrácel kontext a vztah mezi prostory. Souhlas s použitím dat jsem od aktérů, informátorů a respondentů získala ústní, přičemž byli všichni seznámeni s tématem a účelem práce.

Jak jsem již uvedla v úvodu, pracuji jako terénní aktivizační pracovnice. V průběhu terénního výzkumu se tak můžu dostat do konfliktu rolí, které mohou mít vliv buď na aktéry samotné, nebo na můj vhled do výzkumného tématu. Aktéři mě znají jako mentorku, nebo jako pracovníci organizace, která pracuje s jejich rodiči či rodiči jejich kamarádů. Mohou mě potkávat na pořádaných akcích organizace, na ulici s jinými klienty nebo například ve škole. Může tak nastat konflikt mezi tím, co mi mohou říct a co ne. Předem jsem všechny z aktérů upozornila, že si tyto souvislosti uvědomuji a že informace, které mi řeknou v rámci výzkumu, budou anonymní a nebudou sdíleny s nikým z jejich okolí, ani s jinými pracovníky. Ujistila jsem je, že budou informace použity jen v rámci mého výzkumu. Zároveň si uvědomuji své omezení v překrytí těchto rolí. Jako pracovnice jsem občas měla tendence odvádět rozhovory od tématu výzkumu například k tématu jejich studia. Také v průběhu zúčastněného pozorování jsem do určité míry hlídala své jednání a nedokázala se od role sociální pracovnice úplně odpoutat. Uvědomuji si tato omezení výzkumu a v průběhu zpracovávání dat a jejich interpretace je budu reflektovat.

---

⁴více v kapitole Přehled využitých teorií a konceptů

3.1 Vymezení zkoumané populace

V antropologickém výzkumu je povětšinou potřeba explicitně a jasně vymezit hranice zkoumané populace na základě vyčtených charakteristik. V tradiční antropologii, respektive etnografii, bylo vymezení zkoumané populace nasnadě. Vzhledem k tomu, že se výzkumy zaměřovaly na „tradiční“ společnosti, které byly povětšinou prostorově ohraničené, i vymezení zkoumané populace se odvíjelo od prostorových hranic. Ve chvíli, kdy se výzkum přesunul do urbánního prostředí komplexních společností, hranice pro vymezení zkoumané populace se staly obtížnými určit, jelikož nejsou vždy jasné z prostorového ani socio-demografického hlediska. Výzkumný soubor či výzkumníkův terén je třeba vymezit jinými charakteristikami, které mohou být často problematicky vyjádřitelné. Řešením, kterým se dnešní antropologie odděluje od perspektivy strukturálního-funcionalismu, je vymezení terénu namísto studované populace, jak navrhuje Augé (1994). Výzkumy dnešní doby se často zaměřují na specifická jednání, události, nebo jevy, které jsou sice do určité míry spojené s více či méně specifickou skupinou populace, ale samotným předmětem studie jsou sledované jevy samy o sobě. Tudíž není vždy potřeba jasně vymezit studovanou populaci.

V tomto duchu vymezuji i já výzkumný terén. Předmětem studie je sledovat a porozumět jednání aktérů v rámci *svých* a *jejich míst*. Aktéři si na základě součtu vlivů⁵ vytvářejí vlastní mapu města, vlastní zkušenosti a strategie v rámci procesu *vmístění*. Nechci tyto jevy přiřazovat konkrétním aktérům a socio-

---

⁵viz kapitola Teoretická východiska

demograficky je ohraničovat, jelikož to ani není možné, a tento přístup je vlastní spíše kvantitativním přístupům. Skrze kontakt se svými informátory navštěvuji určitá místa a aktéry se stávají ti, kteří se na těchto místech pohybují. To, co sleduji, je jednání a události odehrávající se v daných místech, ne aktéři samotní. Můžeme tedy říct, že okruhem populace, kterou sleduji, jsou ti, kteří se na daných *svých-místech* pohybují.

Přesto, že předmětem studia je terén ve smyslu prostoru, nemůžeme opomenout klasifikaci, které jsou informátorky i jiní aktéři (ne všichni) vystaveni. Na aktéry je veřejností nahlíženo jako na Romy a Romky s negativní konotací. To se bezesporu odráží v jejich vlastní identitě a vytváří tak zmiňovanou etnorasovou stigmatizaci. Vzhledem k tomu, že téma práce se mimo jiné zabývá aktérskou konfrontací ve veřejném prostoru, kdy jsou připsaným charakteristikám vystaveni, je potřeba tuto skutečnost mít na paměti. K vymezení zkoumané populace ji ale nevyužívám. Když budu mluvit v obecném smyslu o skupině aktérů, se kterými jsem se v rámci výzkumu setkala, budu o nich mluvit ve vztahu k obecnější kategorii sociálního vyloučení, která etnorasovou stigmatizaci zahrnuje. Jedince vnímám jako marginalizované, sociálně vyloučené, kteří si na základě těchto charakteristik vytváří vlastní obraz sociální reality odrážející se ve vnímání města a pobytu v něm.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

Výzkumnou část práce koncipuji do tří částí. V první části se zabývám charakterizací aktérských míst, nebo-li *našich-míst*. Vlivy, které místa ovlivňují, vztahy, které aktéry k místům pojí a jejich význam pro vytváření jejich sociální reality jsou témata první kapitoly. Toto vymezení *našich-míst* je potřeba k tomu, abychom mohli v kontextu pochopit vznik a existenci *jejich-míst*, kterými se zabývám v druhé části. *Naše-místa* mají zásadní vliv na konstrukci sociální reality aktérů a jejich sociálního okolí, které se poté odráží i v kategorizaci *jejich-míst*. Druhá část, jak jsem již předeslala, se týká kategorizace *jejich-míst*. V této části osvětluji jaká *jejich-místa* z perspektivy aktérů existují a jaký vztah je k nim pojí. Vzhledem k tomu, že je práce zaměřena také na proces *vmístování*, který se vyznačuje vstupováním aktérů do *jejich-míst*, je bezpochyby důležité pochopit jejich podstatu. Ve třetí části se zabývám samotným procesem *vmístění*. V této části objasňuji, v jakých situacích aktéři do *jejich-míst* vstupují, co je cílem *vmístění* a jaké projevy a strategie tento proces doprovází. V práci využívám citace z rozhovorů s informátory, přičemž je zcela záměrně anonymizuji, aby v žádném případě nedošlo k jejich identifikaci. Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla neanonymizovat místa, s ohledem na kontext, který by čtenáři jinak mohl uniknout, jakákoliv osobní informace by mohla vést k identifikaci informátorů.

4.1 Naše-místa

Proto, abychom mohli jakkoliv dál pracovat z daty, je v první řadě potřeba vymezit aktérská *naše-místa*. Kde tráví čas, kudy procházejí a co na nich dělají, byly otázky, na které jsem se v průběhu výzkumu aktérů ptala. Odpovědi byly překvapivě jednoznačné. Aktéři sdílí společnou mentální mapu města, skrze kterou upevňují svoji sociální identitu. Místa, která aktéři jmenovali

se nemění ani v průběhu času. Aktéři o nich mluví i ve vztahu k dětství, kdy dokládají, že *naše-místa* existovala už tehdy. Dokonce ani mezi generacemi se tato místa nemění. Na místech lze vypožorovat, že je navštěvují i ti nejmladší a dokonce o nich vědí i ti, kteří ještě nemají povoleno chodit ven sami a *naše-místa* fyzicky nenavštěvují. To, že hodnota míst existuje i v sociálním světě těch, kteří je fyzicky nenavštěvují, jen dokládá jejich pevnou a pro sociální vazby důležitou hodnotu. Všichni z aktérů odpovídali na otázku *našich-míst*, kde tráví čas, pohotově bez delšího rozmyšlení. *Naše-místa* se občas lišila, ale nejčastěji se tam objevovala ta, co uvádí informátorka:

„Vždycky byly místa, kdy jsme věděli, kde kdo je. Strouha, Špek, Plaza a Tylovka. To jsou prostě čtyři místa, kde kdo je a kde se prostě sežene všechno. Kdokoliv a všichni prostě. Padne třetí hodina, čtvrtá, pátá a tam jsou prostě lidi.“

Přesto, že tato čtyři místa zastávají velice důležitou roli v sociálním světě aktérů, jak jsem psala, existují ještě další *naše-místa*. Mezi ně patří Masarykáč, Husák, tunel, či Jižák⁶. V práci budu nazývat místa tak, jak je samotní aktéři nazývají. Povětšinou se jedná o veřejná venkovní místa s možností sezení. Když jsme na tato místa s aktéry šli, zavedli mě na konkrétní body, která považují za svá oblíbená, nebo kde sedají se svými kamarády. Tyto konkrétní body v prostoru mají společné charakteristiky, kterými se vyznačují. Všechna *naše-místa*, která mi aktéři ukázali, by se dala z perspektivy většinové společnosti kategorizovat jakožto ne-místa v Augéovském slova smyslu. Jsou to body, kam

---

⁶Masarykovo náměstí, Husovo náměstí, vchod do obchodního domu Plaza, Nádraží – Jižní Předměstí.

se aktéři mohou ukrýt před stigmatizací, kde nejsou vystaveni sociální kontrole a kde nedochází ke kontaktu s okolím. Aktéři tak vytváří *svá-místa* na ne-místech z hlediska většinové populace, kde nacházejí bezpečný úkryt před projevy etnorasové stigmatizace. Často si k transformaci ne-míst ve *svá-místa* vybírají konkrétní části, které jsou ještě více skryté, co nejdál od možné ostrakizace. Příkladem může být *Masarykáč* – malé náměstí v centru města. Na *Masarykáči* je mnoho laviček k sezení, je to ne-místo uzpůsobené k chvilkovému trávení času, které využívají kolemjdoucí při procházce se psy, během obědové pauzy či v rámci návštěvy města. Když mě tam aktéři zavedli, tak jsme si nešli sednout na jednu z mnoha laviček, ale šli jsme přímo ke schodům pomníku, který je uprostřed náměstí. Na jižáku – malém vlakovém nádraží jsme prošli hlavní budovou a šli dolů na perón. Nešli jsme však na jednu z laviček, která je k dispozici lidem čekajícím na vlak, ale zavedli mě temnou chodbou na konec perónu, kam málokterý cestující zabloudí. Místo, kde nebyla možnost sezení a očividně je využíváno některými cestujícími k vykonání potřeby při dlouhém čekání na vlak. Na tomto místě nejsou rušeni nikým a ničím. Na tomto místě, přesto, že musejí stát, se mohou bavit bez omezení a bez kontaktu s okolím. Tunel je pro změnu část obchodního domu Plaza. Temný, nelibě vonící vchod vedoucí z parkoviště do suterénu obchodního domu. Vchod, který využívá málokdo. Místo, kam ani ochranka obchodního domu nechodí, nanejvýš tam někteří ze zaměstnanců chodí během přestávky kouřit. Místo, kde jsou skryti a z kterého nejsou vykázáni. Místo, které je vnímáno jen jako *naše*.

Jak jsem již uvedla, tato *naše-místa* jsou historicky trvalá, aktéři je navštěvují od svého mládí a lze vypožorovat, že se

povědomí o těchto místech rozšiřuje i do mladších generací. Nejde tedy o místa, která by byla sdílená jen s omezeným počtem lidí patřící k určité životní etapě, ať už se jedná o dětství či dospívání. Jsou to místa, která vzájemně pojí širokou skupinu mladých žijících v sociálním vyloučení a jsou součástí jejich sociální reality. Jsou to místa pro ně charakteristická a skrze tato místa si jedinci utváří jak individuální, tak sociální identitu. Tato místa jim poskytují bezpečí, kde nedochází k represivnímu vytlačování z *jejich-míst*. Jsou to místa, kde nemusejí pociťovat stigma, které je provází životem, a mohou naopak najít pocit sounáležitosti. Každodenními interakcemi s významnými druhými na těchto místech dochází k neustálému stvrzování vlastní identity, která je ústředním prvkem sociální reality (Berger and Luckmann (1999, s.148). Významnými druhými vnímám starší generaci mladistvých, kteří jsou v očích mladších jejich vzory a kteří je provádí sociálním světem, čímž do určité míry vytvářejí jejich sociální i individuální identitu. Mnoho z aktérů, když mluví o svém dětství, glorifikují tyto starší mladistvé, se kterými se na *našich-místech* potkávali a kteří jim, dle slov jedné z aktérek, „ukázali svět“.

Mezi aktéry existuje ještě jedno specifické *naše-místo*. Toto místo uvedli všichni aktéři a informátoři, ve chvíli, kdy jsme si povídali o společných místech. Je to jakýsi střed mentální mapy, který je v sociálním světě aktérů velice významný a to nejen proto, že se na něm společně scházejí. Jedná se o tzv. lékárnu⁷, která je spojena s funkční strategií komunikace aktérů mezi sebou.

---

⁷Jedná se o roh u lékárny Benu v Tylově ulici

„A jsou místa, kde víš, že někoho potkáš?“ „Lékárna, když né lékárna, tak Masaryk, v tunelu, v Plaze. A nebo v létě strouha.“

Dlouhodobě pozoruji, že na tomto místě se aktéři objevují jen v určitých denních časech a v rámci výzkumu mi tento sledovaný jev byl potvrzen. Vzhledem k tomu, že užívají prostor bezprostředně u vchodu do lékárny, dochází k časté ostrakizaci z místa. Aktéři vstupují do prostoru návštěvníků lékárny a lékařského domu, který je v té samé budově. Pokud se aktéři shromažďují ve větší skupině, jsou z místa před lékárnou pravidelně vykazováni. Proto se začali na místě hromadně scházet až ve chvíli, kdy skončí otevírací doba. Teprve až tehdy mohou toto místo užívat bez obav z ostrakizace a kontaktu s vnějším světem. Dalším důvodem, proč je toto místo mezi aktéry tak význačné, je komunikační strategie, kterou zde využívají. Tou je bezplatné připojení WiFi. Často vlastní telefon, ale kredit, nebo samotnou sim kartu nemají. Dnešní doba a propojení skrze internetové sociální sítě přináší velice funkční strategii komunikace. Aktéři vědí, že se na místě mohou volně připojit na internet a v té chvíli se mohou spojit s dalšími kamarády, upevňovat tak své sociální vazby, nebo se jen dohodnout na společná setkání. Aktéři tak využívají toto *své-místo* ze dvou důvodů. Prvním důvodem je předpokládané setkání s kamarády, kteří se tam v daném čase pravděpodobně objeví. Druhým je také setkání s kamarády, ale v tomto případě přes sociální sítě.

Může se do jisté míry zdát, že toto místo v průběhu dne mění svou kategorii ze *svého-místa* na *jejich-místo* nebo *ne-místo*, dle otevírací doby lékárny a záměru užívání prostoru ke

komunikace skrze sociální sítě, které Augé kategorizuje jako ne-místa (1995,s.79), avšak nedomnívám se, že tomu tak je. Aktéry je zde možné potkat v průběhu celého dne. Rozdílem však je, že před zavírací dobou se zde zdržují jen chvíli a hlavně se zde nesetkávají ve větších skupinách, k čemuž naopak v podvečerních hodinách dochází. Přesto je toto *naše-místo* do jisté míry specifické, jelikož na rozdíl od jiných míst není od symbolické mapy *jejich-míst* většinové společnosti zcela odděleno. Dochází na něm k průniku *našeho-místa* a *jejich-místa*, čímž se vystavují možné sociální kontrole, které se právě v rámci *svých-míst* snaží uniknout. Tuto specifičnost můžeme vidět i u dalšího uvedeného *našeho-místa*. Tím je Plaza, obchodní dům v blízkosti centra města. Plaza je místem, která nese velice silnou hodnotu v sociální realitě aktérů a tráví zde mnoho volného času. Slouží jako útočiště v zimě, kde nalézají teplo, naopak v létě využívají park za Plazou. Oproti ostatním *našim-místům*, která jsou často skrytá, oddělená od veřejného prostoru a ze zorného pole sociální kontroly, je Plaza místem, kde ke kontaktu s většinovou společností dochází. Ta Plazu navštěvuje se záměrem nákupu, tedy strávit hezké odpoledne v kapitalistickém slova smyslu. Pohyb těchto návštěvníků v prostorách obchodního domu je však od pohybu aktérů oddělen a k přímému kontaktu tak v podstatě nedochází. Trajektorie pohybu aktérů a návštěvníků obchodního domu se tak povětšinou zcela míjí. Aktéři většinou neprocházejí obchody, nenavštěvují kino či kavárny, které obchodní dům nabízí. Procházejí se po uličkách, sedí na lavičkách, tráví čas venku za Plazou nebo v tzv. tunelu, v temném podchodu vedoucím z parkoviště. Zajímavé je, že přes silnou ostrakizaci, ať ve smyslu nepříjemných pohledů návštěvníků, sledování zaměstnanci

v obchodech nebo neustálého vyhazování ze strany bezpečnostní služby, hodnota tohoto místa neklesá, naopak je silně označováno jako „naše“.

„Tak z Plazy nás vyhazují pořád a my tam pořád chodíme..“

„Třeba padesát šedesát cigánů, malých dětí a seděli jsme tam. Prostě za Plazou to bylo naše.“

K ostrakizaci ze strany vedení obchodního domu dochází mnoha způsoby. Nejen, že jsou ze *svého-místa* neustále vykazováni bezpečnostní službou, ale také dochází ke změnám v areálu obchodního domu, s cílem trávení času aktérům znepríjemnit. V průběhu času byly odstraněny lavičky v suterénu a aktéři tak byli donuceni se přesunout ven. Venku v oblasti za Plazou vedení obchodního domu začalo pravidelně pouštět klasickou či folklorní hudbu, kdy se dá předpokládat, že tento nástroj sociální kontroly má za cíl odlákat mladé i z prostoru za Plazou. Pravidelné kontroly dokladů městské policie jsou na denním pořádku, které aktéři již ani nevnímají a sami nezmiňují. Tyto represivní projevy sociální kontroly jednoznačně ukazují, jak je k aktérům přistupováno, pokud se pohybují v místech, kde se pohybuje i většinová společnost a jasně dokládají aspekty prostorového vyloučení, a to i přesto, že toto místo je z perspektivy majority kategorizováno jako ne-místo Augéovského významu. O to víc je překvapující, že má Plaza pro aktéry stále tak silnou hodnotu a stále existuje v jejich sociální realitě, jakožto *naše-místo*.

„Jsme to... venkovní hodně,“ vystihuje jedna z informátorek, když si povídáme o tom, co ve volném čase dělají a kde se pohybují. V rámci mého pobytu v terénu a hovorů s aktéry či informátory se toto tvrzení potvrzuje. Většina z *našich-míst*, které aktéři vnímají jako charakteristická, jsou místa venkovní – parky, malá náměstí, ulice, nádraží. Náplní času ve městě je pak přecházení mezi společnými místy, kdy se skupinou kamarádů *svá-místa* obcházejí. Na *svých-místech* se vždy na chvíli zastavují a prostor užívají, avšak po celý čas strávený venku se povětšinou na jednom místě nezdržují. Jsou tak ve své podstatě v neustálém pohybu.

„Jdu ven, jdem si vyřešit trávu, zhuříme se. Pak jdem zase jinam ven, do tunelu, do centra...takhle. A pak jdem domů.“

„Když někam jdete ve městě, tak hledáte spíš město, jako ulice, nebo spíš přírodu?“ „Ulice, protože když nevíme kde kdo je, tak koukáme po ulicích...“

Jelikož se aktéři často nemohou s dalšími kamarády telefonicky spojit a dohodnout se na setkání, využívají tuto strategii k tomu, aby se společně setkali. Chodí tak po *svých-místech* a hledají známé, kteří se tam zrovna vyskytují. Druhou možnou strategií, jak se s dalšími kamarády spojit, jsou veřejné WiFi, jak jsem již uvedla výše. Ve chvíli, kdy se rozhodnou užívat některé ze *svých-míst* po delší dobu, vybírají si k tomu taková z míst, kde jsou od vnějšího sociálního světa co nejvíce symbolicky i prostorově odděleni. Jsou to místa, kde se mohou aktéři ukrýt

před veřejností a vyhnout se represivním nástrojům sociální kontroly. Místa, kde se cítí bezpečně a kde nepociťují stigmatizaci, které jsou jinde vystaveni. Toto odtrhnutí se od společnosti do jisté míry vnímají, ale zda se jedná o separaci či segregaci nejsou schopni reflektovat. Vzhledem k mé zkušenosti se zábavami, kterou rozeberu níže, toto ukryvání vnímám jako strategii spojenou se separací aktérů, která je však důsledkem dlouhodobé ostrakizace a etnorasového stigmatu, tedy důsledkem segregace. Aktéři jsou těmto vlivům vystaveni po celý život, stává se to tak součástí jejich sociální identity a zmíněným skrýváním na tyto projevy sociálního vyloučení reagují.

„Jdu ven třeba s kamarádama, s bratrancem a jeho holkou. A tak se procházíme. Furt. Chodíme třeba za Plazu. Tam je takový ten Kalikováček ne. Tak tam jsou schody, sedneme si a povídáme si, schováme se.“ „Schováte se?“ „Před všema. My nejsme rádi mezi lidma, jsme rádi sami. Máme svojí partu.“

Jedna z informátorek toto skrývání reflektuje a mluví o tom s náznakem frustrace v hlase:

(informátorka mluví o oslavě svých osmnáctých narozenin, kdy jela za kamarády do špitálského lesa) „Tak sem jela za nima, tam 40 cigánů, já jsem měla jenom jednu skleničku. A prostě nikdo nekoukal na to prostě, že jsme v lese. Že jsme prostě ve špitálu a grilujem... a jsme jakoby vlastně jedna komunita, která se svým způsobem vlastně schovává..... pak jsme teda šli do města, to je pravda... Ale kam jsme šli? Šli jsme do strouhy, prostě do dalšího parku.“

Pokud shrneme a pokusíme se doposud charakterizovat *naše-místa*, kde aktéři nejčastěji tráví čas, jsou jimi místa venku. Jsou to místa, kde se mohou ukrýt od lidí, kde mohou být v bezpečí a nejsou vystaveni sociální kontrole a stigmatu. Aktéři vnitřní prostory až na výjimky nenavštěvují, přičemž jako jeden z hlavních důvodů uvádí finanční stránku. Důvodem, proč nenavštěvují kavárny, kina, centra určená pro volnočasové aktivity je dle slov aktérů to, že si jednoduše tyto aktivity nemohou dovolit. V konfliktu s tímto odůvodněním je fakt, že i během každodenních aktivit si pití, jídlo a další věci kupují, kdy využívají nejčastěji malé městské krámky, které jsou často dražší, než běžné obchody. Bezesporu je trávení času například v kavárně dražší, avšak z rozhovorů vyplynulo, že latentním důvodem je něco jiného. Trávení volného času v kavárnách, hospodách či jiných podnicích, kde by mohli uvnitř veřejného prostoru čas trávit, je vnímáno jako *gádžovská* aktivita, která je vnímána negativně. Dochází tak ke kategorizaci těchto míst jako *jejich-místa*, vůči kterým se aktéřivymezují na základě sociální identity. Tomuto jevu se však budu věnovat později.

Určitá *naše-místa*, která se nenacházejí venku, však existují a aktéry jsou užívána spíše ve spojení s konkrétními událostmi, nežli během každodenního trávení času. Jedná se o klub Alibi a Zábavy na Karlově. Tyto dvě místa aktéři navštěvují převážně o pátečních a sobotních večerech s cílem se pobavit, zatancovat si či opít se, přičemž každé z *našich-míst* je doprovázeno zcela jinými emocemi a jiným odůvodněním návštěvy z perspektivy aktérů. Cigánské zábavy jsou aktéry označovány jako příjemná místa. Na tomto *svém-místě* se cítí bezpečně i přesto, že se zábavy odehrávají na periferii města Plzně v okolí ubytoven, trolejbusového depa, autoservisů a jiných firem, s velice omezeným spojením městské hromadné dopravy a z perspektivy většinové společnosti by toto místo bylo kategorizováno jako ne-místo se silnými negativními

konotacemi. Toto místo je význačné pro svou symbolickou hodnotu. Aktéři na tomto *našem-místě* cítí silný pocit sounáležitosti a dochází zde k reprodukci sociální identity spojované s *romstvím*. Žádné jiné *naše-místo* nebylo označeno ve spojení s *romstvím* tak výrazně, jako právě tyto zábavy. Je to událost, kterou doprovází pečlivé přípravy, má určitý řád a je to *naše-místo*, které je cizincům do jisté míry uzavřeno. Místo s určitými pravidly, kterými se do jisté míry liší od jiných *našich-míst*. Pokud chce jedinec do tohoto místa vstoupit, musí mít nejen semi-formální oblečení, ale také musí zaplatit vcelku drahý vstup, který se pohybuje od dvou do tří set korun.

„Tam jsi šla a věděla jsi, že jsi jakoby doma. Jdeš na diskotéku a nevíš koho tam potkáš. Takhle jdeš sem a potkáš všechny. Všechny! A nemusíš se bát, že bude rvačka.“

„Je to tam takový.. tam všechny znáš. I starý, i mladý.“

V průběhu terénního výzkumu jsem byla domluvena s mou informátorkou, že půjdu na zábavu s nimi. Pečlivě mi radila, co si vzít na sebe a na událost mě připravovala. V den, kdy jsme měly vyrazit mi však napsala, že si nemyslí, že to je dobrý nápad, abych tam chodila. Zdůvodnila to tím, že by tam někdo se mnou mohl mít problém. Dopadlo to tak, že vstup byl pro informátorku a její kamarády moc drahý a nakonec se tam nešlo vůbec. Faktem však je, že obava, kterou informátorka měla, ukazuje, jak je toto *naše-místo* silně spojeno s performací identity *romství* a jak je lidem z venčí, *gádžům* dle slov informátorů, uzavřené.

Druhým zmiňovaným vnitřním *naším-místem* je klub Alibi, do kterého aktéři chodili. Je to klub v centru města, který je mezi

aktéry velice známý i tím, že dovnitř pouští bez kontroly občanky a policie tam často nezavítá. Nyní je klub zavřený, což má zásadní vliv na trávení pátečních a sobotních večerů, jak uvádí informátorka:

„A když se zrušila, tak jsme chodili buď někam na byt, nebo někam na akce⁸“

„Od té doby, co zavřeli alibi, tak nikdo nemáme kam chodit. Nikdo z nás. Takže se chodí do strouhy. Máme bedničky, pouštíme hudbu. A pak chodí policajti a takovýhle věci.“

Tento podnik se pojí s jinými pocity, než zmíněné zábavy. Vzhledem k prostorovému vyloučení v jiných večerních podnicích Alibi je vnímáno jako ‚jediný klub, kam nás pouští‘. Aktéři totiž do jiných klubů vpouštění běžně nejsou a když ano, předpokládají, že mohou nastat problémy.

„Když jdeš takhle, tak protě víš, že nebude problém⁹. Když jdeš někam jinam do města, tak prostě cejtíš, že bude problém.“

Mimo jiné klub není vnímán pozitivně ani co se prostředí týče. Aktéři akcentují to, jak je klub špinavý, neudržovaný, starý apod. Tyto negativní vlastnosti, které jsou *našemu-místu* Alibi přisuzovány, nám napovídají, že samo o sobě pozitivní hodnotu nenabývá. Nabývá ji až ve vztahu k tomu, že to je jediný možný

---

⁸Akce znamenají koncerty, na které si aktéři kupují dopředu lístky

⁹Aktérka mluví o zmíněných zábavách

klub, kde mohou trávit čas. Alibi tedy není výsledkem výběru na základě pozitivních charakteristik, které by si aktéři účelově vybrali k trávení volného času. Toto aktérské místo je výsledkem etnorasové stigmatizace, která aktérům uzavírá vstup do jiných podniků. Pokud o tomto podniku mluví, můžeme vysledovat znaky teritoriální stigmatizace. Za toto *naše-místo* se stydí a podnik i majitele velice kritizují. Zároveň se aktéři často vymezují vůči lidem, kteří podnik navštěvují, jelikož nechtějí být spojováni s problémy, které toto *naše-místo* obklopují. Je to místo, kde dochází k častým konfliktům, kam mají přístup mladí i pod patnáct let a kde jim je prodán alkohol. Je to místo plné vnitřních konfliktů a hádek v rámci sociální sítě aktérů. A aktéři s tímto jednáním nechtějí být spojováni.

„Alibi. No to je klub, do kterýho nás pouští..“ „A proč si myslíš, že zrovna do tohohle vás pouští?“ „Protože to je strašnej pajzl. Záchody strašný, tam ani nechodím čůrat. Stoly nejsou umytý...“

„Jakej normální člověk by tam šel do tohoto klubu a sednul si tam normálně na panáka nebo na pivko? NIKDO! Jedině my a to tam chodíme jenom kvůli tomu, že nás nikam nechtějí pustit.“

Mezi aktéry je známý ještě jeden podnik, kam občas zajdou. Ten je však pojen jen s aktéry, kteří kouří marihuanu a spíš s danou aktivitou, než-li běžným trávením volného času. Jedná se o podnik Ponorka, hospodu, které by si kolemjdoucí neměl šanci všimnout. Žádná vývěsní cedule a na dveřích, místo otevírací doby a jiných informací, je vyvěšen plakát na festival Brutal Assault. Hospoda je ve sklepě, který je cítit směsí plísně, vlhkosti a marihuanového kouře. V tomto podniku si aktéři mohou přímo na

baru marihuanu koupit a poté si ji vykouřit v zadní místnosti, kde je pár špinavých stolů. Sama informátorka tyto stoly nazývá *degešskými*, čímž naznačuje, že ono prostředí jí není příjemné a netráví tam čas ráda. Ona sama marihuanu nekouří, ale chodí tam s přítelem a partou kamarádů. Na tomto místě bylo z informátorky cítit, jak se cítí místem zahanbena a jak mi ho původně ukazovat nechtěla. Toto *naše-místo* spojené s kouřením marihuany značí prvky teritoriální stigmatizace, které se vyznačuje zahanbením, počátečním vyhýbáním zavést mě tam a vymezování se od těch, kteří toto místo navštěvují. Jiná *naše-místa*, až na tento zmíněný podnik a Alibi a zábavy nejsou znaky teritoriální stigmatizace tak čitelně doprovázena. Aktéři nevnímají většinu z míst, kam chodí, zostudivě a ani před okolím neskrývají kde bydlí, nebo kde tráví čas. Přesto však aspekty teritoriální stigmatizace se na vytváření *našich-míst* podílí jsou právě jejím důsledkem. Zmíněné vymezování a vyloučování se na partu v návštěvě některých míst, je jasným dokladem teritoriální stigmatizace.

Jeden z důsledků života v sociálním vyloučení je omezený přístup ke stabilnímu bydlení. Nejen, že rodiny mají velice omezený finanční rozpočet, který jim neumožňuje našetřit úspory na výdaje potřebné k pronájmu bytu běžných standardů, ale také jsou symbolicky vyloučeni ze samotného trhu z byty. Pronajímatelé si kladou velice vysoké nároky na výběr nájemníků a proto stačí mít „špatné“ příjmení, být matkou samoživitelkou, pobírat sociální dávky, nebo mít větší počet dětí k tomu, aby vás pronajímatel zařadil na konec pomyslného žebříčku. V důsledku to znamená, že rodiny bydlí v bytech s velice nevýhodnými smlouvami uzavřenými na omezené období, bydlí na ubytovnách,

nebo v azylových domech. Žádná z těchto možností bydlení není stabilní, ani dlouhodobá a rodiny se tak velice často stěhují. Často dříve, než se z místa, kde v danou chvíli bydlí, může stát *domov*. Místo v Augéovském slova smyslu, které je běžně přístupné většinové populaci, se tak stává pro rodiny v sociálním vyloučení více, než těžko dosažitelné. Domov totiž neznamená jen bydlení, které jedince chrání před chladem, poskytuje osobní prostor a místo k přespaní. „Domov je příkladné místo, ke kterému jsou lidé spojeny poutem a pocitem zakořenění. Domov, více než kterékoliv jiné místo, je chápáno jako střed významů a oblast péče“ jak například uvádí Cresswell (2004,s.24). Časté stěhování, život na ubytovně, či v azylovém domě zažila většina z aktérů. Můžeme tedy říci, že tato kategorie místa je pomíjivou a často není vytvořena v sociálním světě aktérů vůbec. Velká část aktérů nezažila ono zakořenění a k místu, kde bydlí, nevytvořila pevná pouta, jak Cresswell ve své definici domova uvádí. Kontrastem tomu tak je, jak pevnou hodnotu *naše-místa* mají. Místa, která pro aktéry nesou význam, nejsou spojena jen s určitým věkem, konkrétní skupinou kamarádů či nějakou aktivitou, ale jsou to místa, která mají význam trvalý. Tato místa existují v sociálním světě aktérů od dob útlého mládí a pro celou jejich širokou sociální síť. Zároveň dochází k reprodukci významů těchto míst mezi mladší generace a tím se stávají *naše-místa* ještě pevnější kategorií. Ve chvíli, kdy postrádají jistotu ve smyslu domova, mohou se spolehnout na *svá-místa*. Mohou se spolehnout, že tam potkají své kamarády, i kdyby se ze dne na den museli odstěhovat a nemohli s tím nikoho ze svých kamarádů seznámit. *Naše-místa* tak nevytvářejí jen sociální identitu, ale také znamenají a mohou

saturovat určitou jistotu, kterou jim nestabilní rodinná situace poskytnout často nemůže.

4.2 Jejich-místa

Při domlouvání se do jakého podniku půjdou zaslechnu od jednoho z kluků „*Tam nás ale nepustí, tam nemůžem.*“ Podobné věty jsem slyšela často. Aktéři přesně vědí, z jakých míst jsou vyloučeni a z jakých ne. Aktéři tak ve své sociální realitě vytváří kategorii *jejich-míst*, tedy místa, kde jsou vystaveni negativní kategorizaci na základě etnorasového stigma. Během každodenních událostí se těmto místům spíše vyhýbají, neboť unikají do *svých-míst*, jak jsem uvedla v předešlé kapitole. Existují tři druhy *jejich-míst*, se kterými se aktéři setkávají. Tyto tři kategorie se vyznačují rozdílnou hodnotou ve vztahu k vlastní sociální realitě a odlišnými motivacemi do *jejich-míst* vstupovat. *Jejich-místa*, vztahy k nim a jejich hodnoty jsou potřeba nejprve představit, aby proces *vmístění*, který je rozebírán v následující kapitole, byl v kontextu *našich-míst* a *jejich-míst* zasazen do širšího kontextu.

Společným znakem *jejich-míst* jsou projevy etnorasové stigmatizace, kterým jsou zde aktéři vystavováni. Tento faktor ovlivňuje v zásadě všechny procesy, ke kterým v rámci *jejich-míst* dochází. Etnorasové stigma je tak silným faktorem, že se ním setkávají ve své podstatě skoro kdykoliv, kdy opustí prostor *svého-místa*. Aktéři i informátoři uvádějí řady příběhů, poznámek, či symbolů týkající se vlastní zkušeností se stigmatizací velice často.

*„Cítila jsi někdy, že by na tebe okolí koukalo nějak blbě?“
„Když jsem byla v tutom věku¹⁰ tak ne. Jsem si toho nějak nevšímalá, to jsem měla svůj svět. Ale teď, jak jsem dospěla, tak si toho všímám. Že i když jdeme třeba čtyry nebo pět cigánů do krámu tak fakt nás hlídaj, prostě fakt na nás koukaj. Je mi to nepříjemný. A přitom fakt jdeme nakupovat prostě.“*

Čím více jsou těmto mechanismům ostrakizace vystaveni, tím více se uzavírají do *svých-míst*. Ve výsledku je jejich sociální realita složena ze součtu *našich-míst*, nežli pomyslného seznamu *jejich-míst*, kam mají omezený přístup. Ostrakizaci jsou tak často vystaveni, že již dopředu předpokládají, že budou represivní sociální kontrole vystaveni. V našich rozhovorech o těchto situacích mluví jako o něčem daném, jasném, jako o něčem, co je tak očividné, že je přece zbytečné o tom mluvit. Tím jen potvrzují, jak jsou tyto situace v jejich sociální realitě každodenním jevem a na projevy sociálního vyloučení již neupínají svou pozornost. Výsledkem je, že se *jejich-místa* snaží navštěvovat co nejméně. Avšak existují konkrétní události, kdy do *jejich-míst* cíleně vstupují. Jsou jimi páteční a sobotní večery, kdy jako většina mladých vyrážejí do města, hledají pobavení a příjemné chvíle strávené s kamarády. Jak jsem již uvedla, mají jen dvě možnosti, kde se pobavit bez pocitu nejistoty a obav z ostrakizace. Aktéři se ale často v rámci pátečních a sobotních večerů snaží vstupovat i do *jejich-míst*, tedy pro ně uzavřených podniků. V té chvíli jasně vědí kam, kdy, s kým a jak mohou. Přes vyvinuté strategie, kterým se budu věnovat později, je často nepustí. Podniky si dokonce pro

---

¹⁰Informátorka mluví o období přibližných třinácti let

tyto případy vymyslely své heslo, odůvodnění, jak se vyhnout tomu, aby aktéry do jinak otevřeného podniku bez vstupu nemuseli pustit, aniž by mohli být nařčeni z rasistického postoje. Toto heslo je pro aktéry známé a moc dobře vědí, co znamená. Pokud chtějí aktéři na nějakou diskotéku, či do jiného večerního podniku, většinou jim u vstupu řeknou, že je v klubu soukromá párty, nebo soukromá akce. V té chvíli vědí, že pravým důvodem je etnorasová stigmatizace a z ní pramenící prostorové vyloučení.

„Ne, nikdo to takhle neřek, ale já umím číst mezi řádky. Ale když jsme šli někam do klubu, tak se říká Soukromá párty.“

Dalším důvodem, proč *jejich-místa* aktéři nenavštěvují, je finanční stránka věci. Návštěva kavárny, kina, sportovní aktivity, či jiné volnočasové aktivity s sebou nesou své výdaje. Aktéři si podobné trávení volného času nemohou dovolit, což je také dalším důvodem proč podobná místa nenavštěvují. Přesto jsem se u několika aktérek setkala s tím, že spolu občas zajdou například do Crosscafe. Pokud se rozhodnou jít, jdou však bez kluků. Ti tam s nimi nikdy nechodí. Častěji však aktéři podobná *jejich-místa* nenavštěvují a dá se to pokládat za výjimečné události.

„A chodíte třeba s holkama někam si sednout takhle odpoledne, třeba někam na kafe?“ „Ne to jsem ještě s holkama takhle nebyla. Já jsem pro tuto, protože jsem servírka žejo a prostě vidím ty lidi, jak prostě sedí, baví se. Sou jen tak na kafi a neflákají se venku. To sem zase na to přišla teď, protože jsem starší, takže jako chci něco jinýho než jako...my se demě projít a prostě stejně skončíme v Plaze nebo ve strouze, jo. A sedíme tam prostě. Jako, když je pěkně tak je to super. Sedneš si na trávu prostě, opaluješ se nebo takhle. Ale když jako něco.. .třeba prší nebo takhle a

chceš jít někam fakt ven, tak prostě nemůžeš, protože nemaj peníze.“ „Myslíš, že to je hlavně kvůli těm penězům?“ „Je to kvůli těm penězům a kvůli tomu prostě, že se ty lidi neumí chovat a neznaj tuten život prostě.“

Z citace informátorky vyplývá, že peníze a sociální kontrola nejsou jedinými faktory, kvůli kterým aktéři *jejich-místa* nenavštěvují. „*Neznají tuten život*“, nebyli nikdy seznámeni s tímto způsobem trávení času a není to tak součástí jejich sociální reality. Ta se vytváří v průběhu celého života na základě zkušeností, sociálních vztahů a při kontaktu s jiným a jinými, jak by řekl Augé. Vzhledem k tomu, jak pevnou a trvalou hodnotu mají *naše-místa*¹¹, v průběhu sekundární socializace se nestalo podobné trávení času součástí reality aktérů. Zároveň jsem se během výzkumu setkala s názorem, že tyto aktivity nenavštěvují, neboť jsou mezi aktéry hodnoceny jako *gádžovské*. To, že se aktéři takto *jejich-místům* cíleně vyhýbají, je reakcí na upevnění své sociální identity, která je vůči *jejich světu* často vymezována. Je to odpovědí na frustraci z projevů sociální kontroly, která aktéry na *jejich-místech* napadá, omezuje a z míst vykazuje. Jedna z informátorek mi během pobytu v terénu vypráví, jak se jí již několikrát stalo, že když navrhla ostatním, aby si šli sednout například někam na kafe, bylo jí s posměchem řečeno, že si hraje na *gádžovku*. Od té doby informátorka podobné nápady do své party nepřináší, jelikož jí situace nebyla příjemná.

Z výše uvedeného vyplývá následující: *jejich-místa* v aktérské sociální realitě existují trojího typu. Prvním typem jsou *jejich-místa*, kde jsou aktéři podrobeni sociální kontrole, kde cítí vystavení etnorasového stigmatu a místům se raději vyhýbají, nebo

---

11 viz. předchozí kapitola

je navštěvují jen v případě nutnosti. Druhým typem, který pramení ze sociální identity a ohraničeného sociálního světa aktérů, jsou taková *jejich-místa*, z kterých se cíleně separují. Jsou to místa, která v případě návštěvy oslabí jejich sociální identitu, která je reakcí na symbolické vyloučení. Třetím typem jsou *jejich-místa*, která aktéři přes silné pocity stigmatizace navštěvují a v sociální realitě aktérů mají takovou hodnotu, že jsou ochotni vyvíjet specifické strategie, aby jim vstup do těchto *jejich-míst* byl umožněn. Právě u těchto *jejich-míst* dochází k procesu *vmístování*, kterému se budu věnovat v následující kapitole. Faktem však je, že všechny poddruhy *jejich-míst*, které aktéři ve své sociální realitě vytvářejí, mají významný vliv na vytváření sociální identity a na samotné vytváření *našich-míst*.

4.3 Vmístění

Jak jsem uvedla v první části práce proces *vmístění* neznamená část prostoru, ale zahrnuje strategie, taktiky a performace aktérů ve chvíli, kdy vstupují do *jejich-míst*. To se využitím daných strategií, v případě úspěchu, transformuje a stává se dočasným *naším-místem*. Aktéři do těchto situací vstupují účelově s cílem být v *jejich-místech* přijati a změnit ho tak v rámci svého sociálního světa v dočasné *naše-místo*. Tato kapitola se právě tohoto procesu bude týkat. V průběhu výzkumu jsem tyto procesy sledovala, přičemž nejčastěji k průniku *našich* a *jejich* symbolických mentálních map dochází v rámci návštěv večerních podniků. Z rozhovorů a zúčastněného pozorování totiž vyplývá, že aktéři během každodenních aktivit *jejich-místa* nevyhledávají, ale spíše se drží na *svých-místech*. Vzhledem k tomu, že tyto procesy jsou během večerních návštěv města velice výrazné, zaměřím se na rozebrání hlavně těchto situací. Je nasnadě předpokládat, že

k těmto situacím dochází i v průběhu jiných událostí a některé z nich v následující části i uvádím. Proto však, abychom mohli všechny situace, při kterých dochází k procesu *vmístování* objevit, by byl potřeba hlubší výzkum, neboť během mého výzkumu se tyto skryté procesy v rámci jiných situací nepodařilo tolik odkrýt, jako právě u večerních návštěv města.

Vše začíná již u výběru přátel, s kterými se aktér do *jejich-místa* vydá. Největší šanci k tomu, aby se dostali do vytouženého podniku, mají skupinky několika dívek, jak můžeme vidět na pohotové odpovědi jedné z informátorek, když jsem se ji ptala, zda byla i v jiných podnicích než ve zmíněném Alibi:

„To už jsem byla chytřejší, to jsem si vzala svoje holky, s kterejma se bavim.“

Ve chvíli, kdy je akce dohodnutá, začíná dlouhý proces příprav, které dívky podstupují, aby se mohly do podniku přes „vyhazovače“ u vstupu dostat. Aktéři povětšinou vyhledávají právě podniky, do kterých je placený vstup a u vstupu stojí „vyhazovači“, kteří vybírají koho dovnitř vpustí a koho ne. To, že si aktéři vybírají právě tyto podniky, kde sociální kontrola je ještě silnější, než na jiných *jejich-místech*, může být důsledkem teritoriální stigmatizace. Právě skrze vysoké požadavky *jejich-míst* aktéři je klasifikují jako hodnotově vyšší a úspěšným *vmístěním* do těchto míst potlačují projevy teritoriální stigmatizace, která provází *naše-místa*.

V porovnání s přípravami před návštěvou klubu Alibi, nebo na jiná *naše-místa*, přípravy doprovázející vstup do *jejich-míst* se velmi liší. Když se chystají s kamarády do Alibi, sejdou se na

dohodnutém místě v dohodnutý čas bez velkých příprav. Na sebe si vezmou své *normální* oblečení, například džíny a tričko, nelíčí se více než obvykle, často se nenalíčí vůbec a jdou za přáteli. V Alibi nečekají, že by je nepustili, proto ani přípravě není kladen větší důraz. Zároveň, jak jsem psala výše, Alibi nemá mezi aktéry vysokou symbolickou hodnotu, což je dalším důvodem. Pokud však plánují jít do jiného podniku, přípravy zahrnují mnoho věcí. Tyto kluby jsou pro aktéry známkou luxusu, vyšší třídy, nebo jakési *úrovně*, jak aktéři kluby označují, a aby se do tohoto *jejich-místa* mohli dostat, podstupují dlouhý proces příprav. Sejdou se dvě hodiny před odchodem, dlouze vybírají oblečení s důrazem na to, aby působilo „draze“. Dle aktérů je i malým detailům při vstupu do klubu věnována velká pozornost. Jedna z aktérek vypráví, jak jednoho z jejich kamarádů nepustili, protože měl roztrhané džíny a bylo vidět, že tak nejsou koupené. Můžeme samozřejmě pochybovat nad důvěryhodností tohoto tvrzení, avšak pro nás je důležité, že právě aktéři toto za realitu považují a dění v rámci *vmístřování* takto čtou. V rámci příprav probíhá nejen výběr oblečení, ale celková pečlivá úprava vzhledu. Pečlivá úprava vlasů, vkusný make-up, výběr doplňků jsou pravidelnou součástí procesu příprav. Cíl je jasný: vypadat tak, že do *jejich-místa* patřím. Působit, že zmíněné *úrovně* klubu dosahují a potlačit tak etnorasové stigma, které jim běžně přístup zamezuje.

„Jo, bylo to něco jinýho. Jakože sice si tam nemohla mít tepláky, ale věděla jsem, že když si vezmu nějaký obyčejný džíny, košili a prostě málo se namaluju, tak mě tam pustí¹². Ale když prostě chceš někam jít, pobavit se a víš, že to je na nějaký úrovni,

---

12Do Alibi

tak koukaj na první pohled jak vypadáš. Prostě vizáž. A pak prostě na to, jak mluvíš. Podle toho tě pustí. (...) S holkama jsme se oblíkly, vyfintily.. takovýdle to.. jsme si vždycky daly sraz dvě hodiny před tím.. upravily jsme se, prostě to.“

Jednou ze strategií je, jak jsem již naznačila, výběr přátel, s kterými se vydávají vstříc *vmístování*. Gender zde hraje velice důležitou roli. Aktérky vědí, že pokud bude ve skupině kluk, jejich šance na *vmístění* je zásadně nižší. Aktéři naopak vědí, že pokud se chtějí do podniku dostat, musejí jít ve skupině, kde je větší počet dívek. Toto upřednostňování žen ve večerních podnicích tohoto typu je známým faktem. Běžně se můžeme setkat i s volným vstupem pro ženy, kdežto muži vstup zaplatit musí. Zde však do toho vstupuje ještě jeden faktor a tím jsou potenciální problémy, které by aktéři mohli způsobovat. Jedna z charakteristik, která je aktérům na základě etnorasového stigma připsána, je právě to, že se často perou a „dělají problémy“. Pokud jsem se však s aktéry o konfliktech bavila, většinou se v situaci objevil někdo s rasistickými narážkami, či někdo, kdo se je snažil vyprovokovat. Bezesporu najdeme mezi aktéry tzv. agresory, ale dovolím si podotknout, že jedince, kteří vyvolávají konflikty můžeme najít kdekoliv, bez ohledu na to, do jaké skupiny se jedinec řadí, či je zařazen okolím. V rámci *vmístování* dochází k tomu, že ve chvíli, kdy se snaží aktéři zneviditelnit a do *jejich-místa* zapadnout, někdo začne zdůrazňovat jejich stigmatickou nálepku, aktéři se cítí v ohrožení a často to tak konfliktem může skončit. Původem konfliktu je tak spíše frustrace pramenící z etnorasového stigma, než-li jakási charakteristika, jak je jim přisuzováno.

„A taky jim vadí, že je provokujou ty kluci. Tam jsou prostě odlišný. Jako holky spíš ne, ty si toho nevšímaj. Ale kluci jo.“

Dalším důvodem také může být to, že k strategii *proměny* dochází spíše u dívek než u kluků. K přípravám aktérů, kluků, v podstatě nedochází, což může značit to, že nejsou danou sociální situaci schopni číst tak, jako dívky.

Dalším určujícím faktorem pro to, aby aktéry vpustili do klubu, je velikost skupiny. Tím, že aktéři žijí v sociálním vyloučení, vytvářejí pevné sociální vazby a rozšířené sociální sítě. Sociální vyloučení aktéry odkazuje na vytvořenou sociální skupinu, přičemž navazování vztahů mimo tuto skupinu se stává často obtížným. Výsledkem je, že se mezi sebou, když to přeženeme, všichni znají se všemi. Jsou tedy zvyklí trávit čas ve větších skupinách, jelikož, vzhledem k omezeným místům, kde tráví čas, se na nich často setkají a tím se sociální vazby upevňují. Pokud však chtějí vstoupit do *jejich-míst*, nemohou jít ve velké skupině, jak jsou zvyklí. Pokud chtějí do *jejich-míst* vstoupit, musejí jít ve skupině malé, poněvaž se tím zvyšuje možnost, že jim nebude připsána etnostigmatická nálepka, která by je z *jejich-místa* vyloučila.

„Panteon. Tam se nečapem¹³, když tam není akce. Ale když jdeme třeba ve třech, tak nás tam pustěj, jo. Ale musíme bejt takový... nevim...Nesmí tam jít prostě cigán“

---

¹³slangový výraz, který značí, když je tam nepustí

Informátorka naráží na několik podstatných věcí. Nejen, že potvrzuje, že když už je vpustí do klubu, tak jediné v malých skupinách, ale také naráží na to, že nesmí být *cigáni*. Pojem *cigán* v tomto smyslu chápeme jako pejorativní označení nesoucí negativní charakteristiky etnorasového stigmatu. Jako kategorizaci, která je založena na předsudečných stereotypch běžně užívaných většinou společností. Skrze tento klasifikační systém je rozhodováno, zda aktéři nabývají charakteristik spojovaných s *cigánstvím* a v tom případě jim je vstup do *jejich-místa* odepřen. *Vmístění* je úspěšné, pokud za použitých strategií aktéři projdou klasifikací bez označení *cigána*. Hlavním kritériem pro to, zda aktéry vpustí do klubu nebo ne je tedy to, zda jsou označeni jako *cigáni*. Doposud všechny zmíněné strategie jsou vytvářeny právě s cílem nebyť označen touto nálepkou, zneviditelnit se a být označen jako „normální“, jak referují aktéři. Jedním z kritérií tohoto hodnocení při prvním kontaktu je barva pleti, která je většinou společností vnímána jako hlavní znak Romů obecně, a proto je to s kategorií *cigána* bezesporu pojí. Tento vnější znak je dle výpovědí aktérů určující a silnější než všechny využívané strategie jak naznačuje informátorka:

„Oni nás pouští jenom na takovýchle akce (pozn.:koncerty, DJs), protože je to něco jiného než diskotéka. Třeba když jsme šli na diskotéku, tak to se nám stalo hodněkrát (pozn. nebyli vpuštěni). Třeba když jsme šly jenom holky, oni nás nikam nepustili. A přitom nám všem bylo osmnáct. Ale byly s náma tmavý holky. Já nevypadám jako cigánka, ale oni jo, takže nás nepustili.“

Informátorka naráží ještě na jednu strategii a tou jsou zmíněné akce. Akcemi jsou míněné tematické večírky pořádané kluby, hudební koncerty, či Djové, kdy si aktéři dopředu kupují lístky jako pojistku pro umožnění vstupu. Ve chvíli, kdy podniky očekávají větší množství lidí, zmíněné kritéria pro vstup do *jejich-místa* jsou oslabena a aktéři tak mají větší šanci, že nebudou ostrakizaci vystaveni a budou do klubu vpuštěni. Můžeme říct, že pokud si zakoupí lístky, pořadatelé akce toto jednání čtou, že si lístky mohou dovolit a tím se snižuje stigmatizace pramenící z ekonomické vyloučení. To, že o pořádané akci vědí a to, že si mohou lístky koupit, je tak přiblíží ke kýžené úrovni klubu a jejich návštěvníků. Strategie přípravy je však stejná, i přes to, že riziko zákazu vstupu je nižší. Někteří aktéři uvádějí, že i bez předem zakoupených lístků na akcích, které jsou například zaměřené na specifický styl hudby, ať už jde o hip hop nebo elektronickou hudbu, se stigmatizací se neseťkávají a na akce podobného charakteru nemají problém u vstupu, ani následně během koncertu. Když se s informátorkou volně bavím, komentuje to slovy, že lidé tam jdou přece za hudbou.

Jak jsem již zmínila výše, mezi aktéry existuje velice silná sociální identita, která vytváří rozšířenou síť sociálních vazeb a povětšinou času se mnou aktéři mluvili s důrazem na skupinovou participaci. I aktéři používají označení *cigán*, avšak jeho význam závisel na kontextu situace. Pokud ho používají mezi sebou, je to užito ve vtipu, přičemž tomu nedochází často. Jiný význam nese toto označení, ve chvíli, kdy jsem byla s informátorkami osamotě. Ve chvíli, kdy jsem s informátory vedla individuální rozhovory používali toto označení k vymezení se vůči ostatním. V té chvíli

přecházeli z kategorie „my“ do kategorie „oni“. Aktéři přejímali vnější stereotypní obrazy, kterými jsou okolím označováni a skrze ně hodnotí své sociální okolí. V té chvíli využívají stejnou klasifikaci, skrze kterou jsou hodnoceni v rámci *jejich-míst* oni sami. V té chvíli se vůči skupině velice silně vymezují a skrytě obviňují ostatní z toho, proč je nikam nechtějí pouštět nebo proč s nimi nikam nechtějí chodit. Více než k celé skupině se spíše vymezují vůči připsaným negativním charakteristikám. Přesto je však z citace zřetelné, že nakonec sama informátorka přiznává svou participaci v situacích, které chvíli před tím kritizovala a vůči kterým se sama vymezovala.

„no sednout.. s nima si nejde nikam jít sednout, protože oni sou... tuta parta, s kterou jsme vyrůstali (...) tak jsme chodili do strouhy, chlastali jsme. Za plazou, chlastali jsme. Na Mikulášský jako malý děti. A když jdeme teď do města, tak si prostě nemůžeme jít jen tak někam sednout.. nebo já si s nima nechci jít nikam sednout jako normální lidi, protože s nima to prostě nejde. Oni se chovají jako...(odmlka) jako debilové, nebo jak to říct. Fakt se nechovaj dobře prostě. Perou se, chlastaj strašně moc a pak prostě vyvolávají bitky. Prostě je to fakt zbytečný. Kolikrát jsme byli ve městě a byla parta nácků a parta cigánů a prostě šli jsme po sobě jo. Já jsem teda taky šla, protože...neříkam, že bych byla svatá“

„Jak Češi prostě opovrhují některý, tak oni mají taky naučený to, že opovrhují, jo. Nelíbí se mi, že prostě začnou nějakou konverzaci s bílým člověkem a hned už ho začnou

využívat tím prostě ‚kup mi pivo‘ nebo něco. To je pro mě ostuda prostě.“

Co nám toto vymezování vůči ostatním aktérům může říct a k jaké strategii nás to odkazuje? Strategií je potlačení vnější nálepky *cigánství*, kterou si aktéři sami zvnitřňují a paradoxně tuto perspektivu používají k hodnocení ostatních. V té chvíli se sociální identita pro aktéry stává nebezpečnou, jelikož mohou být společně s ostatními klasifikováni stigmatem, které ji spoluvytváří. Aktéři v té chvíli nechtějí být zařazeni mezi ty stereotypní obrazy jedinců, kteří dělají problémy a neumí se na daných místech chovat. V té chvíli tedy dochází k tomu, že se sociální identity snaží zbavit, snaží se od sociálního okolí symbolicky oddělit a vyzdvihnout identitu individuální, která říká „já nejsem jako oni. Já vím, jak se chovat.“ V té chvíli toto dokazují mírou sociální inteligence, přičemž stále zdůrazňují své vlastní vymezení vůči ostatním.

„Já jsem toho názoru, že když se s těma lidma umíš bavit, vidí, že jsi slušná, že se umíš bavit, že máš nějaký charakter v sobě - což tudy lidi (pozn: parta)... málo kdo má, jo - tak tě vezmou všude.“

Výsledkem je, že v rámci *vmístování* si aktéři vytvářejí dočasnou sociální roli, která potlačuje charakteristiky aktérům připisované a zároveň, která splňuje požadavky většinové společnosti na osobní charakteristiky. Tyto požadavky spojují s individuálními schopnostmi komunikace, porozumění dané sociální situaci a naplnění předpokládaného chování v *jejich-místech*. Cílem je splynout s davem, zneviditelnit se.

„Jak si se cítila uvnitř?“ „Já dobře. Protože.. já ti to řeknu takhle: oni cigáni jsou jiný než Češi, ale já ne. Mě to prostě baví. Mě je jedno, kde jsem. A voni.. voni rádi chodí na zábavu, víš. Tam se cejtí dobře, protože tam je hodně cigánů.“

Toto vymezení se vůči *cigánství* bylo znatelné i ve chvíli, kdy jsem s informátorkou měla jít na zmíněnou zábavu. Ve zprávách, které jsme si vyměnily naznačovala, že by mohli mít lidé na zábavě problém s mou přítomností, přičemž o nich mluvila velice hanlivě. Ve chvíli, kdy jsem měla vstoupit do aktérského místa, cítila se lidmi ze své sociální reality zahanbena a měla obavu, že by mohli vytvořit negativní obraz jejího sociálního okolí. Její jednání bylo jasným znakem teritoriální stigmatizace, kterou jsou místa aktérů často doprovázena. To samé nastalo, když mě jiná informátorka provázela po *našich-místech*. Na některých *našich-místech* bylo vidět, že jí není zcela příjemně, když mi je ukazuje. Její snaha vymezit se vůči stigmatizující nálepce byla v té chvíli ohrožena, jelikož ukazovala místa charakteristická pro její sociální skupinu někomu *zvenčí*, někomu před kým nechtěla mezi „ně“ v té chvíli patřit.

I:Kájo nevím jestli by si měla tam chodit 😊

T:Proč myslíš, že bych neměla?

I: Ne ale cigosi sou falesny nemam s toho dobrej pocit

T:A co by se podle tebe mohlo stat?

I: Nevim ty kundy by mohli nebo mit proste nevim jestli to je nejlepsi. Az ted jsem se zamyslela

T:Co by mohli mít?

I: Nevim

T: Moc nerozumim jak to myslíš. Myslíš že vy bysme pak mohli mít problémy?

I: Neeeee. Jen mám strach ze tam bude mít někdo problém s tebou ty holky tam sou prostě hrozný

T: Já myslim že to zvládnu, strach nemam. A když budou mít problémy tak normálně půjdu.

I: Dobře

Vymezení se vůči nálepce *cigánství* je jednou z funkčních strategií, ale můžeme říct, že to je spíše strategie latentní, kterou jednotliví aktéři snaží snížit pocit frustrace z etnorasové stigmatizace. Ve dvou případech jsem se setkala s velice silnou formou této strategie, která však není úplně běžná, takže ji nepokládejme za standardní. Na těchto příkladech bych ráda ukázala, jaké extrémní formy vliv etnorasového stigmatu může na aktéry mít. Jeden z příkladů se týká večerní návštěvy podniku, kdy se informátorce ztratil její přítel a ona se vydala do blízkého klubu, kde by mohl být. Věděla, že na toto *jejich-místocigány* nepouštějí a tak se rozhodla, že tuto nálepku popře, přesto, že když jsme se bavily o její vlastní identitě, tak k takovému popření nikdy nedošlo. Když ji bylo řečeno, že je v podniku soukromá párty tak reagovala následovně:

„Tak jsem tam přišla a bylo tam plno lidí. No a u vstupu byly dvě hory.. no byly prostě plešatý, ne. No to na mě hráli. A ten třetí mi říká, že tam cigány nepouští. No a já ‚Prosim?! Sem nějaká cigánka u vás?!‘ A to jsem jako ještě řekla cigánka, jo!

*„Neznamená, že jsem tmavá, že jsem cigánka. To si mě jako urazil, takhle mě nebudeš oslovovat a takhle se ke mě nebudeš chovat.“
Říkam.“*

Tehdy tato strategie aktérce zafungovala, ale sama uznala, že to byla reakce na nestandardní situaci a jindy by se takto nezachovala. Naopak uvádí, že pokud například volá na inzeráty při hledání práce, už dopředu do telefonu oznámí, že je Romka, aby si, dle jejích slov, ušetřila kroky. V druhém případě jiná aktérka vypráví o tom, jak její sestra při hledání bytu posílala na prohlídky a schůzky s realitním makléřem svého bratra, který na základě barvy pleti není za *cigána* označen. Na těchto nestandardních případech je znatelné, jak aktéři reagují na stigmatizaci vyvíjením různých možných životních strategií za cílem se vlivům etnorasové stigmatizace vymanit. I když mohou být tyto strategie funkční, nevyžívají je běžně, jelikož jim v nich není příjemně.

Některé z aktérek navštěvují skupinu Dámský klub. Dámský klub je svépomocná skupina dívek organizována SPOLEČNOSTÍ TADY A TEĎ,o.p.s., která má za cíl mimo podporu ve studiu či rozšiřování všeobecných znalostí i návštěvy veřejného prostoru a zvyšování sociálních kompetencí. Jelikož jsem jednou z vedoucích klubu mladší generace dívek, všímám si, jak se tyto strategie učí i mladší dívky, než byla většina aktérů. Některé z dívek často ve městě potkávám a pokud je potkám v ulicích blízko jejich bydliště, mají na sobě často jen tepláky, kecky, vlasy v culíku. Zkrátka to, jak působí na první pohled při každodenním trávení času ve *svých místech* neřeší. Když jdou však na klub, je znatelné, že si na celkovém vzhledu dávají záležet. O to víc, když s nimi vyrazíme do

veřejného prostoru. Často se nás vyptávají, co tam přesně budeme dělat, co si mají vzít na sebe apod., čímž si říkají o jakýsi návod na to, jak se při nové sociální situaci chovat a jak do nově navštěvovaných *jejich-míst* zapadnout. Na dívkách je vidět, že se na samotný klub, i když trávíme čas v prostorách organizace, vždy více připraví. Tepláky či culík nepřicházejí v úvahu, dívky přicházejí „načančané“. To potvrzuje jedna z informátorek, která navštěvuje druhý klub.

„Když jsme šli s klubem jako, tak jsem se oblíkla hezky. Udělala jsem si vlasy...“ „A bylo to v něčem jiný, než když jsi šla někam třeba s holkama? Jakože sis na tom dala záležet víc nebo míň?“ „Jo, víc!“

Přesto, že dívky Dámský klub vnímají jako bezpečné místo, kde se nemusejí obávat ostrakizace, stigmatizace a jiných projevů sociálního vyloučení, je to místo, které se nachází mimo jejich sociální realitu. Stále to je tedy do jisté míry aktérky kategorizováno jako *jejich-místo* a proto některé ze strategií *vmístění* využívají i když navštěvují svůj klub.

Pokud se pokusíme shrnout strategie v procesu *vmístování*, které byly výše naznačeny, vznikají nám určité druhy, které můžeme rozdělit do několika kategorií. První je strategií úpravy celkového vzhledu, která zahrnuje náročné přípravy před samotným vstupem do *jejich-místa*. Strategiemi, které jsou také využité před vstupem do *jejich-mít* je strategie genderu a strategie velikosti skupiny. Obě tyto strategie se týkají toho, s kým aktéři do

jejich-míst vstupují. Další je komunikační strategie, která je aktéry značně akcentována, jako jedna z nejdůležitějších. Zahrnuje sociální kompetence aktérů, kteří dokážou odlišit, jak se v daných situacích chovat a dokážou číst, jak střídat dočasné sociální role. Poslední strategií, která do jisté míry navazuje na předchozí, je vymezení se vůči sociálnímu okolí, jak bylo popsáno výše. Všechny tyto strategie *vmístování* mají stejný cíl a tím je potlačení stigmatizace, které jsou na základě přiřazení kategorie *cigána* aktéři běžně vystaveni. Pokud se skrze tyto strategie aktérovi podaří stigma potlačit, může se tak *vmístit* do *jejich-míst*, které se dočasně mění v *naše-místo*. I v daných *jejich-místech* aktér využívá strategie *vmístování* se, a to převážně strategii komunikační a vymezující se, aby došlo k dokončení procesu *vmístění*. Tyto strategie ukazují, jak jsou aktéři zdatní ve čtení sociálních situací. Také to však ukazuje, že dlouhodobým životem v sociálním vyloučení jsou nuceni vytvářet umělé sociální role, které je jedinou možnou cestou potlačit vlivy sociální vyloučení během každodenního života aktérů .

5 ZÁVĚR

V úvodu závěru bych chtěla krátce reflektovat svou roli ve výzkumu a samotný jeho průběh. V průběhu výzkumu jsem se setkala s několika překážkami týkající se střetu role sociální pracovnice a výzkumnice. Má role sociální pracovnice, jak mě aktéři znají, byla v určitém smyslu překážkou. Ve chvíli, kdy jsem měla s klíčovými informátorkami vystoupit ze vztahu mentorka – mentee nebo pracovnice – klientka a žádala je o zavedení mezi jejich přátelé, docházelo k propojení dvou oddělených světů a

informátorky tomu nebyly zpočátku zcela otevřené. Vztah mentorka a mentee vytváří specifický druh pouta, kdy mentee může s mentorem sdílet osobní záležitosti, pro něj často velmi citlivé, a to, že je mentor oddělen z jeho sociálního reality může být velice důležitým faktorem, který mu umožňuje s mentorem citlivé věci sdílet. Do terénu se mi nakonec podařilo dostat, ale po celou dobu jsem reflektovala, že je mi okolí klíčových informátorek stále do určité míry uzavřené. Vzhledem však k tomu, že se mezi aktéry pohybují již řadu let, tento omezený přístup do terénu se stal menší překážkou, jelikož jsem jevy, které mi výzkumem byly potvrzovány či vyvraceny, sledovala již delší dobu. V rámci výzkumu jsem tak využila i svou zkušenost sociální pracovnice.

V průběhu výzkumu se ukázalo, že *naše-místa* nejsou charakteristická jen pro aktéry, se kterými jsem se v rámci výzkumu setkala, ale jsou charakteristická pro širší skupinu. Většina z těchto míst je známá i mezi mladšími dětmi žijící v sociálním vyloučení a to dokonce i mezi těmi, kteří samotná místa nenavštěvují. To, že *naše-místa* mají tak silnou hodnotu ukazuje, že jsou podstatným prvkem ve vytváření si sociální identity aktérů, která je navíc reprodukována do dalších generací. Přesto, že některá z *našich-míst* nejsou v očích aktérů hodnocena pozitivně, znamenají pro ně jistotu. Jistotu, kterou v mnoha ohledech života postrádají. Nejisté bydlení, nejisté vztahy či nejistá budoucnost je součástí každodenního života v sociálním vyloučení. Aktéři tak často unikají do *svých-míst*, kde se před touto všudy přítomnou nejistotou mohou ukrýt. Neskrývají se jen před vnitřní nejistotou, ale také před vnějším světem, který je při běžném kontaktu hodnotí skrze etnorasové stigma a onu nejistotu posiluje. Etnorasové stigma je základním klasifikačním mechanismem, které vytváří hlavní překážku v překročení hranic svého sociálního světa a zamezuje vstup, či možnost podílení se na aktivitách a událostech

přístupné většinové společnosti. V rámci výzkumu se etnorasové stigma ukázalo jako zásadním tvůrcem sociální reality aktérů a tudíž i vytváření *svých-míst*, *jejich-míst* a procesu *vmístování*. Specifickým znakem *našich-míst* je to, že se povětšinou nacházejí venku. Samotní aktéři o sobě tvrdí, že „jsou takový venkovní“, kdy v průběhu volného trávení času se v rámci města pohybují po určitých trasách, které vedou z aktérského místa na jiné.

Tím, že jsou aktéři klasifikačním mechanismům dennodenně vystaveni, *jejich-místa* jsou v jejich sociální realitě rozšířenou kategorií. Pro aktéry existují tři druhy *jejich-míst*. První typ vychází z etnorasového stigmatu, skrze který jsou, jak jsme již zmínila, aktéři neustále hodnoceni. Těmto místům se aktéři co nejvíce vyhýbají, jelikož se jich mechanismy sociální kontroly, které jsou s těmito *jejich-místy* spojeny, osobně dotýkají. Druhý typ spíše pramení ze separace aktérů vůči vnějšímu sociálnímu světu. Aktéři návštěvy některých *jejich-míst* odmítají, čímž posilují svou sociální identitu. Skrze vymezení se vůči *gádžovským* místům, či aktivitám, jak jsou aktéry nazývány, posilují onu jistotu, kterou si skrze *svá-místa* vytvářejí a funguje to tak, jako obranný mechanismus vlastní sociální reality. Jsou však chvíle, kdy aktéři ze své sociální reality chtějí vystoupit a do *jejich-míst* vstoupit. Tato *jejich-místa* představují třetí typ. V té chvíli vyvíjejí strategie pro to, aby v rámci *jejich-míst* předešli oné stigmatizaci, která jim vstup často zamezuje. V té chvíli dochází k procesu *vmístování*. Proto, aby do *jejich-místa* mohli vstoupit, vytvářejí si dočasné role, které musejí zapadat do pravidel dané sociální situace. Cílem je vymanit se ze stigmatu a skrze performaci těchto dočasných rolí dokázat, že jsou nositeli charakteristik a hodnot vyžadované z pohledu většinové společnosti. Jak jsem již napsala, vyvíjí tak určité strategie, které je k tomuto cíli vedou a otevírají tak dveře do tohoto typu *jejich-míst*. V rámci výzkumu bylo vysledováno pět strategií, které aktéři

využívají. Některé strategie se týkají samotné přípravy před vstupem do *jejich-místa*, kdy přizpůsobují svůj vzhled. Další strategie se týkají toho, s kým do *jejich-místa* vstupují, jelikož v rámci *vmístování* jsou klasifikováni kolektivně. Strategií, která je uplatňována v průběhu celého procesu *vmístování* je strategie komunikační, kdy na základě dočasně vytvořené role rozeznávají rozdíly v tom, jak v *jejich-místě* mluvit, s kým a o čem. S tou úzce souvisí strategie poslední, v které se vůči své sociální realitě vymezují s cílem potlačit generalizaci klasifikačních mechanismů většinové společnosti.

Tyto strategie jsou bezesporu výsledkem všeobecného prosazování hodnot majoritní společnosti, která jakékoliv jedince vybočující ze standardů společnosti vyčleňuje a omezuje tak jejich přístup k příležitostem, místům, aktivitám apod. Výsledkem je, že jsou aktéři pod tímto vlivem donuceni stát se herci, kteří jsou schopni popřít vlastní sociální realitu, své okolí a do jisté míry i svou vlastní identitu s cílem dosáhnout těchto příležitostí. Sociální kompetence aktérů jsou tak v podstatě mnohem vyšší, než mnohých jedinců spadajících do majoritní společnosti, jelikož zmíněné funkční strategie jsou výsledkem správného čtení sociálních událostí. Musíme se však ptát za jakou cenu. Neustálé taktizování aktérům naopak nejspíš zvyšuje pocit frustrace plynoucí z etnorasového stigmatu a to, že mladí aktéři se s těmito důsledky nerovných příležitostí setkávají již v tak nízkém věku, rozhodně není lehkým úkolem. Mládí se tak stává neustálým bojem dokazování majoritní společnosti, že jejich hodnot dosahují.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Augé, Marc. 1999. *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis

Augé, Marc. 1992. *Non-Places: An Introduction to Supermodernity*. 1. vyd. New York: Verso

Augé, Marc. 2008. *Non-Places: An Introduction to Supermodernity*. 2. vyd. New York: Verso.

Barnard, Alan and Jonathan Spencer. 2012. *The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. London: Routledge. 368-369.

Berger, Peter Ludwig and Thomas Luckmann. 1999. *Sociální Konstrukce Reality: pojednání o Sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bernard, H. Russell. 2006. *Research Methods in Anthropology Qualitative and Quantitative Approaches*. Lanham, MD: AltaMira Press.

Brubaker, Rogers and Frederick Cooper. 2000. "Beyond 'Identity.'" *Theory and Society*29(1):1–47.

Certeau, Michel de. 1984. *The Practice of Everyday Life*. London: University of California Press

Cresswell, Tim. 2004. *Place: A Short Introduction*. Malden, MA: Blackwell.

Disman, Miroslav. 2006. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum

Durkheim, Émile, a Marcel Mauss. 1963. *Primitive Classification*. Chicago: University of Chicago Press.

Eriksen, Thomas Hylland. 2012. *Etnicita a Nacionalismus: antropologické Perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

Foucault, Michel. 1986. „*Of Other Spaces*“. *Diacritics* 16(1):22–27

Goffman, Erving. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.

Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday: Anchor Books ed.

Hendl, Jan. 2012. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hubbard, Phil and Rob Kitchin. 2011. *Key Thinkers on Space and Place*. Los Angeles: Sage.

Jaffe, Rivke and Anouk de. Koning. 2016. *Introducing Urban Anthropology*. Abingdon, Oxon: Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, an Informa business.

Koch, Regan. 2017. *Key Thinkers on Cities*. Los Angeles: Sage.

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Low, Setha M. 2017. *Spatializing Culture: the Ethnography of Space and Place*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Matoušek Roman and Robert Osman. 2014. *Prostor(y) Geografie*. Praha: Karolinum.

„Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje“. 2011. Člověk v tísni, o.p.s. Navštíveno:2. 4. 2019 (<http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/monitoring-aktualni-situace-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-plzenskeho-kraje>)

Relph, Edward. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion Ltd.

Růžička, M., Toušek, L. *Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby*. In *Soudobá sociologie VI. Oblasti a specializace*. Praha : Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2014, s. 117-141

Seamon, David, a Jacob Sowers. 2008. *Place and Placelessness (1976): Edward Relph*. In: Hubbard, Phil, Rob Kitchin a Gill Vallentine. 2008. *Key Texts in Human Geography*. California: Sage Publications. S. 43–51.

Soja, Edward W. 1989. *Postmodern Geographies: the Reassertion of Space in Critical Social Theory*. London: Verso.

Soja, Edward W. 2014. *Taking Space Personally* in: WARF, Barney a Santa Arias. *The Spatial Turn: Interdisciplinary perspectives*. London and New York: Routledge, s. 11–35

Tonkiss, Fran. 2006. *Space, the City and Social Theory: Social Relations and Urban Forms*. Cambridge: Polity.

Toušek, Laco. 2012. *Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie*. In: Hirt, Tomáš, Tereza Zikova, Laco Toušek, Daniel Sosna, David Henig, Michal Tošner, Ema Hrešanova, Ilona

Dvořakova, Aleš Kavalir, Jakub Kovař, a Alena Pařízkova. Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie. Plzeň: Západočeská univerzita. S. 25–88.

Wacquant, L. 2007. *Territorial Stigmatization* in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66–77.

7 RESUMÉ

The majority of socially excluded families live in Pilsen's city centre. On a daily basis, the youth growing up there are exposed to the impacts of social exclusion, stigmatisation, and through social control they are being ostracised across the city's space. By means of these influences they create a social reality of their own - the city itself that provides shelter to them. This is how they create a category of *our-place* that arise in *non-places* of the majority society where they can, due to the social exclusion effects, escape. At the same time, there are also the places of the majority society called *their-places* that take part in the creating of the agents' social reality. Although the agents in *their-places* are exposed to the effects of stigmatisation, they enter these areas on purpose. As a precaution for not being tuned away from there they are being forced to develop specific strategies aiming to suppress the classification mechanisms of the majority society. This is where there occurs the process of *placing-in* during which the agents suppress their social identity. The work concerns the categorisation of *our-places*, *their-places* and the process of *placing-in* with focus on individual strategies that the agents develop. In this work there have been also used the research methods of qualitative approach, which be the narrative interviews, semi-structured interviews and participation observation.

8 PŘÍLOHY

8.1 Osnova úvodního rozhovoru

úvod

- kolik ti je?
- kde pracuješ/studuješ?
- kde žiješ/ kde všude si žila?
- jak se ti tam žije/žilo? líbilo se ti tam?

volný čas

- když máš čas a jdeš ven, co nejraději děláš
  - s kým se vídáš?
  - máte partu? jak bys ji popsala?
  - kde se s partou setkáváte? co děláte?
  - Jezdíte často mimo centrum?
    - kam? jak často?
  - jak často trávíš čas doma, když máš volno?
  - zveš domů kamarády? co tam děláte?

místa

- Kde nejčastěji s partou trávíte čas?
- Existují místa, kde víš, že někoho potkáš?
- Existuje místo a čas kdy víš, že někoho potkáš?

- Kde to máš ráda?
- Co děláte v létě/zimě?
- Trávíte víc času venku nebo uvnitř? Proč?
- Co si bereš na sebe? Jak se připravuješ, když jdeš s partou?

Ne-místa

- jsou místa, kde ti není příjemně?
- jsou místa kde se necítíš bezpečně? proč? jak to probíhá? kdy k tomu dochází?
- Jsou místa, kam vás nepustí?
  - co na takových místech děláš? proč je navštěvuješ?
  - co si vezmeš na sebe?
  - Stalo se někdy, že by vás vyhodili/nechtěli pustit?
    - Kde? Proč?
  - když se chceš na takovéhle místa dostat, víš jak to udělat?
- jezdíš na Karlova na zábavy?
  - byla jsi tam někdy?
  - jak to tam vypadá?
  - co se tam děje?
  - jak jsou lidi oblečení?
  - jak ses připravovala ty?

